

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

JASNA SERAŽIN

MENTOR: DOC. DR. JERNEJ PIKALO

**ELEMENTI TOTALITARIZMA IN DEMOKRACIJE V POLITIČNEM
SISTEMU ZDA**

DIPLOMSKO DELO

LJUBLJANA, 2006

KAZALO

1. UVOD	4
1.1. Struktura naloge	6
2.1. TOTALITARIZEM	7
2.1.1. Avtoritarizem	7
2.1.2. Totalitarizem - pojem	8
2.1.3. Značilnosti	10
2.1.4. Totalitarno gibanje	14
2.1.5. Pogoji za razvoj totalitarizma	15
2.1.6. Totalitarizem in pravo	17
2.1.7. Vzdrževanje oblasti	18
2.1.8. Kratek zaključek	19
2.2. DEMOKRACIJA	20
2.2.1. Pojem demokracije	20
2.2.2. Zgodovina	21
2.2.3. Različne "vrste" demokracije	27
2.2.4. Kratek zaključek	28
3. POLITIČNI SISTEM ZDA	30
3.1. Pojem političnega sistema	30
3.2. Oblika vladanja in ustava	32
3.3. Človekove pravice in svoboščine	33
3.4. Predsednik	34
4. ELEMENTI TOTALITARIZMA IN DEMOKRACIJE V POLITIČNEM SISTEMU ZDA	37
4.1.1. Teroristični napadi 11. septembra 2001 v ZDA	37
4.1.2. Spoštovanje človekovih pravic in svoboščin	38
4.1.3. Načelo ustavnosti in zakonitosti	41
4.1.4. Delitev oblasti	42
4.1.5. Svoboda medijev	42
4.1.6. Svoboda izražanja	43
4.2. Ugotovitve, povzetki in zaključki	44
5. ZAKLJUČEK	48
6. VIRI IN LITERATURA	50

Živeti v družbi brez zakonov, brez policije, kjer bi bilo dovoljeno početi vse, kakorkoli in kjerkoli bi hoteli. Na ulicah bi lahko ropali, uničevali tujo lastnino in se obnašali nadvse barbarsko.

Prav tako pa bi lahko to nekdo počel tudi vam, lahko bi vam prisluškovali in vas imeli pod nadzorom, saj v družbi v kateri bi živeli, ne bi poznali instrumentov zagotavljanja varnosti, reda in discipliniranja deviantnega posameznika.

Oboje združuje demokracija, ko z represivnim aparatom v obliki policije in sodstva ne tolerira prekrškov, po drugi strani pa preko sodstva kaznuje policijske prekoračitve pooblastil, kot se na diplomatski način reče, če nekoga policija grobo pretepe ali pa mu nedovoljeno prisluškuje.

(Juričan, 2005)

Elementi demokracije?!

Elementi totalitarizma?!

Raziščimo.

1. UVOD

O demokraciji je bilo že ogromno povedanega, razčlenjenega in napisanega. Prav tako je bilo jedro zanimivih odkrivanj tudi totalitarizem. Demokracija, ena izmed tipov družbene ureditve, je univerzalno razumljena kot vladavina ljudstva, kjer so ljudje svobodni in enakopravni. Robert A. Dahl je zapisal: »Ideja demokracije je danes univerzalno popularna« (1989: 2). Tako v današnjih časih celo diktatorji verjamejo, da so demokratični elementi nujni za njihovo legitimno delovanje.

Nedemokratične vladavine so bile specifična norma skozi večji del človeške zgodovine. V Aziji, Afriki in tudi dobršnemu delu Latinske Amerike predstavlja liberalna demokracija obliko domovine, ki ni najbolj primerna za ekonomije v razvoju. Delno tovrstno mišljenje izhaja tudi iz tradicionalne navezanosti držav v teh delih sveta na različne oblike osebnih vladavin, kot so cesarstva in monarhije (Hague in Harrop, 2001: 31).

Da bom torej lažje prišla do določenih ugotovitev, bom najprej razdelala ideje totalitarizma, potem še najpomembnejše značilnosti demokracije. Oba sistema imata širok spekter zgodovinskih in ideoloških značilnosti, zato bom poskušala povzeti le pomembnejše vidike posameznih značilnosti, saj ni možno zaobjeti vse modele, teoretike in trditve. Po sklopu predstavljenih strnjenih značilnosti bom poskušala primerjati in iskati posamezne elemente v določenem političnem sistemu. Za primer sem si izbrala politični sistem Združenih držav Amerike, po terorističnih napadih 11. septembra 2001.

Demokracija je na splošno razumljena kot najboljša politična norma 20. stoletja¹, večina držav teži k demokratičnosti svojih političnih sistemov, kjer bi, na splošno gledano, najvišja oblast pripadala ljudstvu. Vendar se lahko vprašamo, kam nas pelje ta vladavina ljudstva. Demokratično vodenje se združuje med vsemogočnostjo države in totalnim kaosom neorganiziranosti. Dejstvo je namreč, da danes v mednarodni skupnosti vlada določena anarhija, saj je vsaka država suverena. In po svoje

¹ Tudi 19. stoletja, a ne v tako velikem in popularnem obsegu.

demokratična. Ki se tretira kot najustreznejša in najboljša. Najprimernejša za koga? Najboljša v katerem obdobju zgodovinske linearne premice?

Demokracija izhaja iz posameznika, državljana. Vzdušje v demokraciji naj bi bilo antiavtoritarno, strpno in dialoško. Moderna demokracija pa naj bi tudi varovala manjšine vseh vrst. A vendar, kako si naj potem razlagamo izjavo, ki jo pripisujejo Winstonu Churchill (nekdanji britanski premier): »Demokracija je najslabša oblika državne ureditve, če izvzamemo vse ostale.« (Dadalos, 2006).

Torej je demokracija kot državna ureditev še vedno najboljša, pa čeprav ni popolna.

Iskanje nekega najustreznejšega političnega sistema, ki bi ustrezal vsaki državi, bi bilo pogubno. Čas je pokazal, da specifična okolja in družbe orje svojo zgodovino. Tako bi lahko iskanje neke najustreznejše točke med demokracijo in totalitarizmom, v optimalnem križanju v nekem cilju tudi doprineslo »dobro« demokracijo. Na prvi pogled si lahko marsikdo predstavlja, da sta totalitarizem in demokracija popolnoma nasprotujoča si pola v terminih politične diskusije. Vendar obstaja nekaj avtorjev, ki se s tem ne strinjajo popolnoma ali pa sploh ne. Tako med drugim pravi tudi Kuljić v knjigi *Teorije o totalitarizmu* (1983), da nista ravno ta dva pojma tista, ki sta si nasprotna, temveč naj bi bil totalitarizem nasproti liberalizmu in demokracija antipol avtoritarizma....

Večina demokracij temelji na idejnem konceptu, ki se glasi »government by the people«, kar nekako pomeni vladavina ljudstva. Vendar se tukaj porajajo mnogoteri vprašanja, kot so kdo pravzaprav vlada, kdo je tisto ljudstvo, kdo ga izvoli, ali smo to kar vsi ljudje...

Drugi idejni koncept demokracije, katera skrajnost pravzaprav vodi v totalitarizem, pa predstavlja »government for the people«, kar bi lahko prevedli v vladanje za ljudi. Verjetno sta si ta del demokracije v svojo prid »prevedla« Hitler in Mussolini v prepričanju, da je le vodja tisti, ki dojema in zaznava vse tisto, kar naj bi bilo v dobro vsega ljudstva (Heywood, 1997: 68-69).

1.1. Struktura naloge

Diplomsko delo je razdeljeno na dve (večji) poglavji. V prvem delu bom poiskala posamezne značilnosti obeh pojmov in jih poskušala razjasniti. Kljub ogromni količini literature, ki je na razpolago na to temo, bom poskušala poiskati in strniti le bistvene elemente za boljšo preglednost in lažjo predstavo.

V drugem delu pa bom specifični politični sistem najprej predstavila, potem pa iskala posamezne elemente, podobnosti in razlike obeh pojmov.

Skozi diplomsko delo bom ugotavljala pravilnost zastavljene hipoteze, ki se glasi:

Po 11. septembru 2001 demokratični politični sistem Združenih držav Amerike vse bolj vsebuje elemente totalitarizma.

Za preverjanje in argumentiranje mojih končnih ugotovitev bom uporabila deskriptivno (analiza vseh parametrov, ki bodo sestavni predmet preučevanja) in primerjalno metodologijo, kjer bom analizirala različne vire in na podlagi tega poskušala izpostaviti in predstaviti čim bolj realno sliko. Pri metodi teoretskega raziskovanja bo seveda izvedena tudi analiza in interpretacija primarnih virov, npr. ustava ZDA. Aktualna bo torej analiza sekundarnih virov, torej virov, kot so knjige, članki, internet. Tako bo upoštevana tudi zgodovinska analiza, ker bo šlo seveda za zgodovinski pregled določenih dejanj, ki so oziroma vsebujejo politične koncepte.

2.1. TOTALITARIZEM

2.1.1. Avtoritarizem

Da bomo lažje dobili predstavo o totalitarizmu, se je najprej potrebno ustaviti pri opredelitvi avtoritarnih vladavin, katerih del je pravzaprav totalitarizem.

Seveda se tudi tu pojavi problem, kako daleč in proti katerim omejitvam naj gre nekakšna splošna opredelitev. Nekateri avtorji (npr. Leonardo Morlino, ki izhaja iz definicije Linza (Morlino v Bebler in Seroka, 1990: 91)) pravijo, da so avtoritarni predvsem tisti politični sistemi, ki imajo omejen in neodgovoren politični pluralizem, ki je brez specifične in vodilne ideologije, oblast pa izvaja močni voditelj ali majhna skupina. Značilna je tudi določena politična miselnost, ki zadeva način, kako je določen sistem upravičen iz ideološkega vidika. Legitimacija avtoritarizma namreč poteka na osnovi bolj ali manj dvoumnih in nejasnih vrednotah, v katerih se lahko različni akterji, ki imajo raznovrstne personalizirane karakteristike, dejansko najdejo in se poistovetijo z njihovo vsebino. Tako torej odsotnost specifično definiranih vrednot in norm lahko pomeni, da je s civilno družbo možno manipulirati, jo nadzorovati in s tem omejevati njihovo osebno svobodo.

Naj naštejemo še nekaj modelov avtoritarnih političnih sistemov:

➤ Prehodni politični sistemi

Predhodnik teh sistemov je bil čisti avtoritarni sistem, sledila pa mu je določena mera odprtosti in liberalizacije, kjer so spoštovane človekove pravice. Obstaja tudi večje število strank, a je vsekakor dominantna samo ena.

➤ Vojaški politični sistemi

V vojaških sistemih obstaja vojaška tiranija, kjer je vojska tisti dominator, ki se predstavlja kot varuh, tiran in edini oblastnik.

➤ Civilno-vojaški politični sistemi

Za te je značilna birokratsko-vojaška naveza ter inkluzivni in ekskluzivni korporativizem.

➤ Civilni politični sistemi

Med civilne politične sisteme spadajo nacionalistični, komunistični ali fašistični politični sistemi.

(Morlino v Bebler in Seroka, 1990: 91-99).

Ob preučevanju tradicionalnih avtoritarnih vladavin se je potrebno zavedati, da moč teh nedemokratičnih voditeljev večinoma ni bila neomejena niti arbitrarna. Tradicionalne oblike avtoritarnih vladavin (npr. monarhije) so zagotavljale tudi dokajšnjo stopnjo politične stabilnosti, saj so praviloma zelo uspešno reševale probleme nasledstva skozi koncept dedovanja.

Pojav fašizma in komunizma² v 20. stoletju je povzročil nekoliko zmede pri definiranju avtoritarnih vladavin. Najprej je bilo namreč pomembno, kdo vlada (monarh sam), v 20. stoletju pa je v ospredje prišlo vprašanje, kako je vlada organizirana. Po tem razlikovanju se posledično razlikujejo tudi definicije avtoritarnosti. Tako je avtoritarna vladavina po eni strani kakršnakoli oblika nedemokratične vladavine. Po drugi definiciji pa je to tista oblika nedemokratične vladavine, ki ni totalitarna, torej fašistična. Totalitarne države pa se od drugih avtoritarnih (predvsem vojaških) držav razlikujejo po tem, da stremijo k popolnemu nadzoru nad družbo ter vsaj teoretično stremijo k določenim družbenim spremembam (Hague in Harrop, 2001: 31-35).

2.1.2. Totalitarizem - pojem

V različni literaturi, večinoma nemški, se velikokrat zamenjujeta pojma »totalen« in totalitaren«. Kuljić (1983) pravi, da je beseda »totalen« stara že nekaj stoletij in ni specifično opredeljena. Za primer med drugim izpostavi Marxa, ki je pisal o »totalni« revoluciji. Medtem ko za pridevnik »totalitaren« poda izvor v italijanskem fašizmu, zato naj bi bil le-ta opredelitev tudi novejšega datuma in bolj specificirana (1983: 11).

Leksikon politike (Sruk, 1995) opredeljuje totalitarizem kot zelo nedemokratičen in nehuman družbeni sistem.

² Tudi komunistični politični sistemi se zelo razlikujejo med seboj, vendar se tukaj ne bom spuščala v razlikovanje in pojasnjevanje le-teh razlik.

Izraz totalitarizem je v dvajsetih letih prejšnjega stoletja prvi začel uporabljati italijanski fašist Mussolini v povezavi z besedno zvezo »naša divja totalitarna vojna« (Kuljić, 1983: 20). Za razliko od italijanskega izraza, kjer se je ideologija »prevzemala« že po osvojeni oblasti, se je pojem »totalna država« pojavil še pred fašističnim prevzemom oblasti (1983: 35). Z začetkom druge svetovne vojne je postal oznaka za absolutno in nasilno oblast monopolne politične stranke. V petdesetih letih prejšnjega stoletja se je tako pojem totalitarizem uveljavil za označevanje fašizma, nacizma, stalinizma ali kakršnegakoli drugega političnega sistema, ki se po bistvenih lastnostih ujema s »totalnim«.

Totalitarizem je oblika vladanja, ki je v obdobju, ko se je (kjerkoli) povzpela na oblast in bila na oblasti, popolnoma uničila vse socialne, pravne in politične tradicije v državi, medtem ko je razvila nove politične institucije. Totalitarna vladavina je tako poznala množice (nastale iz razredov), masovno gibanje (namesto strankarskega sistema), policijo kot center moči (zamenjala vojsko) in usmerjenost zunanje politike k svetovni nadvladi. Paziti moramo, da ločimo med tiransko vladavino in vladavino totalnega terorja (bistvo totalitarne vladavine), čeprav ima slednja v začetnih fazah veliko značilnosti prve (Arendt, 2003: 555-61).

Dejstvo je, da je skorajda nemogoča strnitev vrednostnega pomena totalitarizma v enotno definicijo. Po nekaterih značilnostih nas totalitarizem spominja na stare oblike tiranije in despotizma iz antike in srednjega veka. Vendar se je nov pojem razvil ravno zato, ker prejšnja dva nista zadovoljivo zaobjemala vse krutosti in zmožnosti uničevanja človeštva represivnih diktatur 20. stoletja.

Značilnosti totalitarizma so vseobsegajoča ideologija z dolgosežnimi namerami ustvarjanja nove družbene ureditve, ustvarjanja drugačnega, po meri ustvarjenega človeka, uzakonjanje nenadzorovanega, od vladajočih usmerjanega terorja, ki temelji na relaciji prijatelj - sovražnik, monopolistični nadzor oblasti v ene same množične stranke z močnim voditeljem, dajanje večjega pomena skupnosti oziroma kolektivu v razmerju do posameznika, vzpostavitev enakosti v družbenem sistemu in prepoved oziroma zatiranje vsake opozicije. Zelo pomembni značilnosti sta tudi manipulacija javnega mnenja z nadzorom nad sredstvi množičnega obveščanja in podreditve ekonomije oblasti, ki se posledično upravlja centralizirano, z vzpostavitvijo obsežnega

birokratskega aparata (Leksikon CZ 1998: 1091). Totalitarizem je oblika vladavine, ki ne dovoljuje nikakršne individualne svobode in poskuša popolnoma podrediti vse aspekte posameznikovega življenja državne oblasti.

Kot sem že v uvodu omenila, je »totalna demokracija« tista, ki vlada *za* ljudi. Totalitarni vodja namreč obvladuje in se hkrati nanaša na podporo množice. Hitlerjev vzpon na oblast je bil pravzaprav legalen v pomenu vladavine večine. Politično nevtralne in indiferentne množice so zlahka obvladljive, v sklopu obvladljivosti postanejo večina v demokratično vodeni državi. Psihološko vodene množice pa lahko postanejo nevarne sami demokraciji. Totalitarna gibanja namreč uporabljajo in hkrati zlorablajo demokratične svoboščine z dolgoročnim namenom njihove ukinitve. Demokratične svoboščine morajo bazirati na osnovi enakosti vseh državljanov pred zakonom. Vendar so te pravice smiselne šele v kontekstu, ko državljanji pripadajo skupinam in jih le-te tudi zastopajo (Arendt, 2003: 387-95). Pa smo zopet pri vprašanju, kdo je pravzaprav tisti, ki je najprimernejši vladajoči in ki bo služil vladanim? Očitno sta si Hitler in Stalin to predstavljala po svoje.

2.1.3. Značilnosti

F. Neumann je v delu *Demokratična in avtoritarna država* strnil glavne značilnosti totalitarizma v pet aspektov (glej Sruk, 1995).

- Policijska država, ki ne spoštuje svobode, ne lastnine pa tudi ne življenja svojih državljanov.
- Koncentrirana država – zgoščena do trde, okrutne nečlovečnosti. V bistvu je nasprotje demokratične države, v kateri je oblast tako na določen način dekoncentrirana, lahko bi se reklo omehčana. Tako v totalitarizmu ne more obstajati delitev oblasti, ni strankarskega pluralizma, ni subsidiarnosti.
- Vsemogočna državna monopolistična stranka, nasprotje od kakršnekoli politične pluralnosti. Stranka s svojimi vsevednimi lovkami nadzira vso družbo in se sama tretira kot najvišja in seveda edina oblast.

- Totalitarni nadzor družabnega življenja. To sega do zasebnosti vsakega posameznika, ki v družbenem konceptu kot individuuum nima nikakršnega pomena. Totalitarna družba je popolnoma obvladana z rigidnim oblastništvom, v katerem voditelj kot edini predstavlja sam vrh elite in vodi celotno hierarhijo. Tako so vse družbene ustanove in organizacije podrejene vrhovnemu vodstvu in jih totalitarni vrh uporablja le kot sredstva oziroma orodja za svoje cilje in namere. Oblast je stopnjevana od zgoraj navzdol, skozi vse nivoje družbe, vse do dna, kar zagotavlja maksimum nadzora in dovoljuje manipulacijo. Posameznik je politično in socialno izničen v zlitju množičnih organizacij.
- Državni terorizem. Grozi se vsem in vsakomur, ki se mu ne uspe politično in socialno popolnoma poenotiti (v smislu dogmatičnega enoumja) z vladajočo ideologijo, namerami oziroma celotnim sistemom. Boj proti sovražniku, ki je namišljen in hkrati določen, je osnovni pogoj vzdrževanja in ohranjanja te ideologije. Če ni takšnega ali drugačnega objektivnega in nekakšnega skupnega sovražnika, potem ni možno doseči popolne enotnosti, še manj pa fanatičnega sovraštva, ki se je izkazala za eno pomembnejših emocij totalitarizma.

Nadalje pa J. Carl Friderich razčleni šest točk idealnega tipa totalitarizma (glej Friededrich, Brzezinski v Tadić 1985: 178 in Sruk 1995: 343):

1. Celostno domišljena ideologija

Temeljnim idejam ideologije se morajo državljani podrediti, kajti nasprotovanje temu ni dovoljeno; tovrstne ideologije vsebujejo običajno zahtevo po odpravi obstoječe družbene ureditve in po vzpostavitvi čisto nove, v vseh ozirih najboljše družbe.

Za širjenje ideologije je potrebno vzpostaviti totalitarno gibanje, ki propagira ideologijo in poskuša zlomiti razredni sistem. Po uspešnem zlomu razrednega sistema tako ni več nobene potrebe po večstrankarskih sistemih, saj je možno celotno družbo poenotiti v imenu preproste ideje; nacije (v nacizmu) ali delavskega razreda (v stalinizmu).

Ideologija se širi skozi najprej točno določene organizacije, kasneje postanejo del vseh javnih organizacij. Zaradi striktne in popolne zavezanosti državni ideologiji postane tudi

nasilje, ki je seveda podkrepjeno v imenu zasledovanja ciljev, končno družbeno sprejemljivo. Tako je bilo preganjanje Židov v nemškem nacionalsocializmu in kulakov v ruskem stalinizmu pravzaprav prikazano povsem legitimno.

2. Hierarhično in oligarhično oblikovana množična politična stranka. Vodi jo osebnost, ki lahko izvaja bolj ali manj rigorozno diktaturo; takšna stranka vključuje okoli deset odstotkov državljanov, vendar je ta del goreče in zagnano zavezan ideologiji.

Več kot očitno je, da je specifični način vodenja v totalitarnem sistemu zelo pomemben. Struktura je razdeljena na močnega voditelja in njemu popolnoma podrejene člane. Tako ti člani sicer vedno in povsod delujejo v imenu svojih nadrejenih, v imenu enega voditelja. Iz tega sledeč kritizirati ali pa na kakršen koli način se ne strinjati z voditeljevimi odločitvami sploh ni bila mogoča. Hkrati pa je pa je napaka, napačna misel, napačno dejanje ali napačno izrečene besede podrejenih pomenila napako voditelja, ki je bil potemtakem primoran svoj »najšibkejši člen« odstraniti oziroma likvidirati.

Stranka že v »predrevolucionarni« dobi pridobi člane iz množice navidez indiferentnih ljudi, ki so »totalno« podrejeni svojim partijskim voditeljem in ki jih obkrožajo »nižji« člani in simpatizerji. S tem ustvarjajo vtis »totalnosti«, v bistvu gre za vseobsežnost sistema. Prav tako pa jim uspe preprečiti, da bi njihovi člani prišli v kakršen koli stik z drugačnim mnenjem ali dejstvi, zato jih namenoma obdajo s simpatizerji.

Da svojo totalnost in popolnost v svojem delovanju še bolj podkrepijo, ustanavljajo tudi lastne, sebi podrejene državne organizacije. Ob prihodu na oblast lahko tako brez upora oziroma zapletov prejšnje vladne organizacije zlahka postavijo tja svoje ljudi.

3. Tajna politična policija, ki jo vodi in usmerja stranka.

Politična policija si seveda v svoje namene podredi sodno oblast, nadalje pa zlorablja tudi znanost (predvsem psihologijo in psihiatrijo), saj ji uspe sistematično terorizirati osebe ter skupine, ki jih režim obravnava kot sovražnike, izdajalce, saboterje, torej »navidezne« sovražnike.

Stranka za svoje potrebe, za uveljavljanje dejanske oblasti in moči potrebuje neko drugo organizacijo, saj čisto sama takšnega reda ni sposobna vzdrževati. V te namene uporabljajo tajno policijo, ki poseduje znanje in izkušnje ter ima tradicijo še iz predtotalitarnega časa. Tajna politična policija ima obsežno mrežo agentov razpredeno po celotni družbi in v vseh družbenih slojih.

Na osnovi tega bazira njihovo začetno »čiščenje« nasprotnikov, kasneje pa nadzorovanje, ustrahovanje in teroriziranje prebivalstva ter izločevanje njim (vodilnim) nevšečnih organizacij.

Kasneje, v naslednjem koraku začne tajna policija poleg pravih sovražnikov, ki jih skorajda ni več ali pa jih je zelo malo, preganjati tudi namišljene sovražnike. Sovražnike oziroma nasprotnike si preprosto izmislijo, saj nasprotnikov totalitarnega sistema pravzaprav ne sme zmanjkati, ker bi to potem takem v končni fazi pomenilo umiritev razmer in konec prave revolucije. S koncem revolucionarnega pogona pa bi razpadla tudi totalitarna država in neomejena oblast stranke.

4. Monopol nad vsemi sredstvi informiranja in komuniciranja

V režim totalnega sistema spada tudi popolni monopol kontrole in cenzure nad vsemi sredstvi množičnih občil. Organizirati in kontrolirati javno mnenje se šteje kot pomembna točka v vrsti dejanj, ki so pomembni vzpostavitev in pa vzdrževanje obstoječega sistema. Sredstvi za to sta propaganda in teroriziranje urednikov. Zelo pomembna je bila psihološka bazična osnova, na podlagi katere je bilo moč prepričati in pripraviti ljudi pripraviti do tega, da slepo verjamejo in zaupajo fanatičnim lažem, čeprav jim dejstva oziroma dokazi kažejo drugače.

5. Monopol nad oboroženo silo družbe

Logično je, da ima pravzaprav kakršna koli država monopol nad svojo oboroženo silo. V totalitarnih političnih sistemih pa je država izenačena s strankarskim vodstvom, tako je vodja države hkrati vodja vojaških sil. Kajti, če povzamem, vodilni v stranki je

pomemben sebi in ostalim, pod sabo ima celotno družbo in organizacije, torej vlada vsem in vsakomur, torej tudi oboroženim silam. Vojaške sile so mu v pomoč pri delovanju popolnega in nadzorovanega sistema, zato jih uporablja tudi za ustrahovanje in nadzorovanje svojih državljanov.

6. Centralizirano upravljanje, nadzorovanje in koordiniranje celotnega gospodarstva

Centralistično vodeno gospodarstvo deluje po zgledu organizacije stranke, kjer je voditelj na samem vrhu z monopolno in neomejeno oblastjo in odloča o vsem, tako je tudi državno gospodarstvo pod njegovim centralističnim nadzorstvom, torej vodeno »od zgoraj«. Kot za primer se lahko tukaj izpostavi podržavljanje celotnega zasebnega premoženja, ki jim je uspel v komunističnih političnih sistemih.

2.1.4. Totalitarno gibanje

Po besedah H. Arendt (2003: 393 in dalje) se totalitarno gibanje lahko razvije in je sestavljeno samo iz množic. Pri tem se ji zdi uporaben izraz množica le takrat, ko se ljudje zaradi svoje neizraznosti, brezbržnosti in apolitičnosti slepo podredijo in sledijo ukazom vladajoče elite. Če so v družbi povezovalni elementi, ki posameznikom dajejo občutek skupne pripadnosti, je stanje, ki ga omenja Arendtova, neuresničljivo. Zato je primarna naloga totalitarnega gibanja razbiti tradicionalne vezi med ljudmi. Posledica tega so izolirani in osamljeni posamezniki, ki se oprimejo edine alternative – pridružijo se totalitarnemu gibanju. Svoje člane pridobivajo na način, da iz večje množice potegnejo vsaj na videz indiferentne ljudi, ki so jih druge stranke ali zavrnile ali ne sprejele za sebi enake. Posledica tega je, da so člani postali ljudje, ki se še nikoli niso politično udeleževali. Člani so tako brez vsake individualnosti in lažje obvladljivi, manipulirani s pomočjo propagande ter zastraševani z uporabo nasilja. Totalitarna gibanja so pravzaprav množične organizacijske skupine, ki bazirajo na atomiziranih, izoliranih posameznikih. Če primerjamo druge stranke in gibanja, je tukaj pomembna, če že ne najpomembnejša lastnost popolna lojalnost individuuma, psihološka osnova popolne nadvlade (Arendt, 2003: 407).

Končni cilj totalitarnega gibanja ni osvojitve oblasti v državi, temveč trajno obvladovanje vsega in vsakogar v sferi življenja. To pa je možno le s popolnim

nadzorom nad celotno državo in družbo. Cilj totalitarnega gibanja se kaže v ideologiji, ki je bistveni element totalitarizma. Ker pa je cilj totalitarizma zastavljen tako, da ga ni mogoče doseči, se totalitarno gibanje nikoli ne ustavi in želi dokončno zavladati in obvladati svetu.

C. J. Friederich meni, da trenutek nastanka totalitarne države ni trenutek, ko totalitarno gibanje osvoji oblast v državi, temveč trenutek, ko totalitarno gibanje uniči opozicijo v lastnih vrstah, znotraj gibanja (glej Kuljić, 1983: 159).

2.1.5. Pogoji za razvoj totalitarizma

Za lažje razumevanje in boljše predstavbo je najbolje pogledati na družbene in politične spremembe v prvi polovici 20. stoletja, ki so doprinesle val specifičnih družbenih gibanj in kasneje totalitarne politične sisteme. Totalitarna gibanja so pravzaprav mogoča razviti se povsod, kjer obstajajo množice, ki dobijo iz različnega vzroka nekakšen apetit po pridobitvi in prevzemu političnih organizacij.

Prelomnico predstavlja prva svetovna vojna. Poleg vseh grozot, ki je prizadela množice in hkrati vsakega človeka posebej, so njene posledice tudi nove meje držav, nov zemljevid evropskih držav, sesutje starih monarhičnih ureditev, posledično pa izjemna ter nepredstavljivo politična in družbena negotovost in nestabilnost. Naraščajoča moč delavskega razreda se kaže kot posledica velike industrializacije. Število delavcev se bistveno poveča, ti s povezovanjem v sindikalne združbe postanejo zelo pomemben dejavnik na politični sceni.

Poleg vojne je še en dejavnik, ki je omogočil razcvet totalitarnih političnih sistemov, to je svetovna gospodarska kriza. Ta je onemogočila razvoj mlado nastajajočih demokracij, ki so nastale po vojni in silovito prebudile strah, ki so ga ljudje spoznali med vojno. Zmanjšali sta se proizvodnja in potrošnja, inflacija se je nekontrolirano višala, povečala se je brezposelnost in posledično je na evropskih in tudi ameriških tleh nastala gospodarska negotovost, ki ni kazala nikakršne rešitve v drugačno, boljše perspektivo v prihodnosti. Tako so se mlade, pravkar vzpostavljene demokracije, zaradi spleta okoliščin izkazale za povsem nesposobne zagotavljati splošno stabilnost, blaginjo in zadovoljstvo naroda.

Logično je bilo, da so ljudje iskali alternative. Nekateri so jih tako našli v skrajnih strankah, fašističnih in nacističnih. Te stranke so izkoristile priložnost in prišle na plan s svojimi ideologijami, ki so obljubljale boljše, drugačno stanje v državi. Verjetno so bili ljudje, razočarani od praznih obljub, lačni sistema, ki bi jim prinesel spremembo. Seveda spremembo na bolje. Na podlagi tega je bilo logično, da so se oprijeli vsake bilke, ki je kazala vsaj žarek upanja na drugačno, boljšo prihodnost. Omenjene stranke so imele zelo dobre gospodarske programe in si s tem pridobivale dodatne zaupanje s strani volivcev. Bistveni element pri vsem tem pa ponovno pripada kapitalu. Ker so stranke, ki so jih prej podpirali kapitalisti, izgubljale vpliv, so si le-ti morali poiskati alternativo. Potrebovali so stranke, ki bi bile uspešne in hkrati bojevite proti komunizmu. To so bile skrajno desne stranke. Tako so kapitalisti iz svojih interesov podprli slednje stranke in jim dali zagon, da so lahko uresničevale svoje ideologije.

Za razliko pa je bilo stanje v Sovjetski zvezi drugačno. Oktobrska revolucija in državljanska vojna sta pripeljala na oblast boljševike. V nasprotju z Nemčijo, kjer si je skrajna stran najprej pridobila potrebno politično podporo in šele kasneje prevzela oblast, so imeli boljševiki najprej oblast v svojih rokah, šele nato so si pridobivali potrebno politično podporo. Kot drugod je bila tudi tu družbena situacija zelo nestabilna in so bili tako izpolnjeni vsi pogoji za razvoj totalitarnega gibanja.

Nedvomno pa je k vzponu totalitarizmov pripomogel tudi sam volilni sistem, ki je skrajnim strankam omogočal vstop v parlament, saj se sedeži delijo po odstotkih. Ob tem so tudi določbe veljavnih ustav takratnega časa omogočala vladanja totalitarnih voditeljev, ne da bi se s tem kršila veljavna ustava. To pa je dajalo občutek legalnosti in legitimnosti. Pomemben element je še (ne)razvitost komunikacijskih sredstev. Bila so tako razvita, da so omogočila uspešno propagando, hkrati pa tako nerazvita, da je bilo zlahka omejiti in prefiltrirati tok informacij. Napajanje ljudi s svojo ideologijo ter hkrati omejevanje njihove razgledanosti pa sta bistvena elementa za nadzor množice (Arendt, 2003: 394-410).

2.1.6. Totalitarizem in pravo

Totalitarizem se od drugih oblik političnega zatiranja razlikuje ravno po vsebinski, vseobsegajoči »totalnosti«. Kjerkoli se je povzel na oblast, mu je uspelo ustvariti popolnoma nove politične institucije, z vzpostavitvijo drugačnih, sebi v prid delujočim socialnim, političnim in pravnim sistemom v državi.

V totalitarni državi se pravo udejanja kot določena vrsta nasilja same države nad posameznikom, kajti totalitarni sistem ne postavlja mehanizmov samoomejevanja kontrole oblasti. Če pa jih že postavi, jih tudi brezpogojno krši, saj nad vodstvom monopolne in totalne oblasti ni več nikogar, ki bi jih lahko ali mogel sankcionirati. Tako torej ne ni nobenih omejitev, nobenih jasnih pravil v obliki pozitivnega in demokratičnega prava, na podlagi katerih bi lahko posameznik deloval.

Kazensko pravo izgubi na pomenu, saj se vzpostavi vzporeden kaznovalni sistem, ki jih vodi in tajna policija in politično sodstvo, kazni pa se izvršujejo z anonimnimi eksekucijami ali izgoni v koncentracijska taborišča. V kazenskih procesih ni nobenih možnosti, da bi se pokazala demokratične pravice državljanov, ki bi posameznika varovale pred samovoljo in monopolom politične elite. Že napačno izrečena beseda je lahko privedla do obdolžitve nestrinjanja z ideologijo in kazensko preganjanje. Kazni tudi niso bile izrečene zaradi kaznivega dejanja obdolženca, ampak so se iskali objektivni sovražniki, možne zločince oziroma potencialni nasprotniki (za primer lahko tukaj navedem za Hitlerja sovražne in ničvredne Žide). Ker se kaznovanje izvršuje po volji vladajoče elite, ni realno postavljati nekakšnih osnovnih meril ravnanja, ki bi dale jasno vedeti, kaj je prav in kaj ne. Kako se je pravzaprav potrebno obnašati, da bi bilo v dani situaciji pravilno in v skladu z nenapisanimi pravili, katero ravnanje bo pripeljalo do nekakšnih posledic. Torej je očitno, da v totalitarni državi ni več pravne varnosti.

»Totalitarno pravo postavlja taka pravila, ki povečujejo moč države nad posameznikom. Temu ne dajejo nobenih pravic temveč mu le predpisujejo dolžnosti. Zato v totalitarni državi ni mogoče govoriti o človekovih pravicah in svoboščinah. Posameznik je v razmerju z državo vedno podrejen in se ji mora v vsakem primeru prilagajati. Vsi posegi v posameznikove pravice pa se zaradi vzdrževanja videza legitimnosti izvajajo na podlagi zakonov in drugih predpisov« (Maras in Štrkalj, 2005).

Ker je država vpletena na vseh relacijah družbenega in političnega življenja, se morajo pravna pravila prilagoditi trenutni politični situaciji. To je moč doseči z uporabo ohlapnih pojmov, ki omogočajo širok spekter interpretacije. Sodnik ni ustvarjalec prava, je le marioneta v rokah vodilnih in njihovih odločitev. Edina vloga prava tako postane vloga uresničevanja političnih ciljev vladajoče elite.

2.1.7. Vzdrževanje totalne oblasti

Totalitarna država je v bistvu nekakšen specifični pojav, skrajnost drugače razumljene demokracije. Za delovanje in potem samo vzdrževanje takšnega političnega sistema je potrebna močna propaganda in z vrha organizirano gibanje.

»Politična propaganda je oblika komuniciranja, s katero komunikatorji ali skupine zavestno, namensko, načrtno in organizirano oblikujejo propagandne projekte in sporočila, s katerimi oblikujejo in nadzorujejo mnenja in stališča ciljnega občinstva oziroma vplivajo na spremembo njihovih stališč.«

(Vreg, 2000: 113).

Propaganda je umetnost prepričevanja, ki vpliva na mnenje tako posameznikov, kot dalje na množico. Propaganda je pravzaprav le poskus vplivanja na vplivane in ta poskus je v veliki meri odvisen od različnih dejavnikov, ki prevladujejo v določeni družbi. Pomembna so načela in vrednote, hkrati pa morajo zgodovinske okoliščine pripeljati do dejstva moči v sprejemanje te propagande. Če je namreč množica v vseh ozirih nekako pripravljena sprejeti sporočila propagande, potem je seveda cilj dosežen. Mirno lahko kot najboljši primer izpostavim Hitlerja in njegovo načrtno izpeljano propagando. A vsa njegova prizadevanja bi bila brezpredmetna, če množica ne bi bila »voljna« sprejeti posredovanega. Tako je torej tudi nemško ljudstvo na podlagi že svojih predhodnih načel, ki so vsebovale rasistične misli, podleglo globalni propagandi.

Z razvojem totalitarnega gibanja propaganda izgubi na pomenu, pomen organiziranosti gibanja pa se prenese na celotno državno organizacijo. Ko se propaganda nekako umakne, ker je že dosegla svoj cilj, se začne udejstvovati teror, ki prihaja v obliki tajne policije in koncentracijskih taborišč. Tajna policija je v pomoč totalitarnemu vodji, ko izvaja kontrolo nad celotno družbo, državo in tudi nad pripadniki članov v svojih vrstah.

Ni bistvo samo preganjanje znanih in prikritih sovražnikov, marveč tudi iskanje prikritih, potencialnih sovražnikov.

Pri udejanjanju terorja jim je v veliko pomoč posebna oblika varnostno–policijske kontrole, to je prisluškovanje. Sovražniki, znani ali prikriti, so maltretirani, terorizirani in demobilizirani s strani nedemokratske oblasti. Prisluškovanje je vdiranje v zasebnost, temelji na hinavščini in teptanju človekovega dostojanstva (Sruk, 1995: 267).

2.1.8. Kratek zaključek

Totalitarizem je torej celostno politično obvladovanje vseh vidikov družbenega življenja, tj. državo in družbo. Je povsem nedemokratski družbeni sistem, ki z močnim voditeljem in razpredenimi celicami po vseh plasteh družbe s pomočjo tajne policije udejanja svojo ideologijo. Posameznik v takem okolju ne pomeni prav ničesar, v sklopu sistema se mora prilagoditi ali pa je preprosto likvidiran.

Največkrat se pri totalitarizmu omenja nacizem v Nemčiji in stalinizem v Rusiji, so pa različne oblike totalitarizma (oziroma avtoritarne vladavine, kot sem omenila na začetku) presegle meje teh držav in v 20. stoletju kar precej vladale po svetu, med drugim na Kitajskem (komunizem), v Iranu (religiozne vladavine) in Pakistanu, kjer vlada vojaški režim (Bebler in Seroka, 1992: 43-44).

2.2. DEMOKRACIJA

2.2.1. Pojem demokracije

Beseda demokracija je izpeljanka iz besede *demokratia*, ki pa je sestavljena iz dveh grških besed: *demos*, kar pomeni ljudstvo in *kratein*, kar pomeni vladati (Held, 1989: 13). Je torej oblika vladanja, kjer vlada ljudstvo. Held (ibid.) pravi, da je njena posledica obstoj politične enakosti med ljudmi.

Definicija pojma demokracija je zelo kompleksno vprašanje, ki temelji na kompromisu. Dahl (1997: 11) pravi, da je »...že teorija demokracije polna kompromisov, saj se njena načela med seboj soočajo in si nasprotujejo.« In dalje: »Ni ene teorije demokracije, ampak obstajajo samo teorije demokracije« (Dahl, 1997: 7).

Četudi gre torej za družbenopolitični sistem z dolgo tradicijo, je tudi v sodobnem svetu najpogostejši. Kot piše v Leksikonu politike, gre to stanje še dlje, tudi dejansko nedemokratske družbe oziroma države se trudijo, da bi se predstavile kot demokratične (Sruk, 1995: 58).

Skozi zgodovino se je vsebina besede razvijala skladno z razumevanjem pojma demokracije v določenem času in družbi. Danes beseda demokracija pomeni:

- tip družbene ureditve (družbenopolitični sistem)
- enakopravnost in enakovrednost vseh posameznikov
- enakost pred zakonom
- odločanje večine z upoštevanjem stališč manjšine.

Demokracija je oblast iz ljudstva, oblast ljudstva in oblast za ljudstvo. Torej izvira iz ljudstva, pripada ljudstvu in jo je potrebno uporabljati za ljudstvo. Moč tistih, ki vladajo, izvira torej iz ljudskega pooblastila (Della Porta, 2003: 34).

Pomembna značilnost demokracije je torej, da lahko ljudje (oziroma ljudstvo) enakopravno vstopa v proces političnega odločanja. Vendar se tukaj poraja vprašanje, kdo so pravzaprav ti ljudje. Odrasli? To v bistvu nikoli ni bilo sporno vprašanje. Odgovor o »ljudih« je potrebno poiskati skozi časovno nit zgodovine, saj je tekom

družbenih in zgodovinskih okoliščin različno vplivalo na dejavniki, kdo je pravzaprav tisti, ki sodeluje, razpravlja in odloča. Za klasičen primer naj navedem atensko demokracijo, kjer so bili iz politične enakosti in enakopravnosti izvzeti sužnji, ženske in tujci. Takrat je bila torej demokracija mišljena kot manjšina odraslih moških, ki bi naj vodili državo. V 20. stoletju pa so se demokratični kriteriji močno razširili. Država namreč ne more biti demokratična, če v proces sprejemanja in odločanja niso vključeni vsi odrasli, ki se tretirajo kot politično enakopravni (Dahl v International Encyclopedia of the Social&Behavioral Sciences, 2001: 3406).

Demokratične institucije so odvisne od aktualnih okoliščin glede na prostor in čas, tako so seveda zgodovinsko gledano, variirale. Osnovne politične institucije v demokratični državi vsebujejo:

- izvoljene predstavnike
- svobodne in pravične volitve
- svoboda izražanja
- dostop do informacij
- avtonomne organizacije
- inkluzivno državljanstvo

(Dahl v International Encyclopedia of the Social&Behavioral Sciences, 2001: 3407).

2.2.2. Zgodovina

Antični model demokracije temelji na polisu (oziroma mestni državi antične Grčije) in na sistemu vladavine, ki se je razvil v največji in najmočnejši grški mestni državi, Atenah. Pogosto je prikazan kot edina čista oblika demokracije oziroma idealni sistem ljudske participacije. Imel je razvit precej poseben sistem direktne ljudske vladavine, ki je funkcionirala na sistemu množičnega združevanja (Heywood, 1997: 70-73). Dekreti so v Grčiji svoja zasedanja večkrat začeli z besedami: »Demos je odločil.« (Sheehan v International Encyclopedia of the Social&Behavioral Sciences, 2001: 3409).

Obstajale so patricijske družine, ki so imele možnost monopola nad oblastjo in demos (državljeni), ki so ga sestavljali moški starejši od dvajset let (ostali, torej ženske, sužnji in tujci, so bili izključeni). Naslednja institucija je bila skupščina, ki so ji pomagali: svet petstotih (njim magistrati, odbor petdeseterice in predsednik odbora), deset vojaških

generalov in sodišča. Večina uradnikov je bila izvoljenih za eno leto, medtem ko je predsednik odbora predsedoval le en dan. Da bi se izognili pastem avtokratske politike, so poznali različne načine izbiranja (rotacija nalog, žreb (ali kocka) in neposredne volitve) in tudi omejenost nastopa v vlogi funkcije (izvolitev za eno leto in nezmožnost ponovitve) (Held, 1989: 32-33).

Svobodni državljani polisa so se razlikovali v ekonomskem statusu in političnem vplivu. Atenski državljani so v svojem demokratičnem vzponu doživljali nesluteno svobodo, kjer so lahko izražali svoje mnenje in sprejemali lastne odločitve. Demokracija v atenski državi je bila uvedena z reformami, ki so imele pridih političnosti. Drakon je uvedel skupščino, kasneje so sledile še Solonove reforme na področju ekonomske in socialne perspektive države, nadalje še Kleistenove reforme. Atene so od konca perzijskih vojn, do začetkov atenske zveze in vse do konca peloponeških vojn ustvarjale normativ za nadaljnji razvoj demokratske kulture. Ekonomska moč jim je omogočila močan vzpon na političnem in kulturnem področju, iz katere je moč črpati demokratično bazo tudi za nadaljnje civilizacije (Thorley, 1998).

V Atenah so delovali po naslednjih principih:

- vladali so vsi tisti, ki so imeli državljanstvo
- zakoni bili enaki za vse in tudi vsi so bili enaki pred zakonom
- vsak državljan je del državnega življenja (ugled in vrednost posameznika sta neodvisna od pripadnosti rodu, dela ali denarja)
- privatno in kulturno življenje je potekalo v znaku tolerance in strpnosti
- prisotna visoka vloga literature (posebno drame, filozofije in »klasičnih naukov« o življenju skupnosti (Heywood, 1997: 70-71).

Ideali, kot so enakost med državljani, svoboda, spoštovanje zakonitosti in pravice, so kasneje vplivali in oblikovali tudi politično mišljenje Zahoda.

Grško idejo demokracije so prenesli v rimsko cesarstvo, kjer so razlikovanje med javnim in zasebnim pravniško poglobili; teoretično ter praktično se je namreč razvila republika (Sruk, 1995: 58).

V srednjem veku v 13. stoletju so ponovno začeli odkrivati Aristotelove ideje in jih združevati z nauki krščanstva. Tomaž Akvinski je monarhovo vladanje sprejemal kot legitimno, le v kolikor ga je podpiral naravni zakon. Z obdobjem protestantske reformacije pa so se pričele nove poti razmišljanja, med katerimi je bila tudi ločitev cerkve od države. Začnejo se pojavljati nove tradicije političnih misli. Machiavelli začne uveljavljati državljansko humanistično oz. klasično republikansko, Hobbes in Locke pa liberalno tradicijo (Hinsley, 1992: 93-96).

Tako so v renesansi kot bistveno idejo demokracije videli v večinskem odločanju. (Sruk, 1995: 59). Razvil se je novi koncept individuuma, ki je bil tretiran kot posameznik s svojimi lastnimi željami, potrebami in talenti. Pojavi se drugačen pogled na enakost, ki se nanaša na vse osebe, ki vsak zase nosi hkrati pravice in obveznosti (Sheehan v International Encyclopedia of the Social&Behavioral Sciences, 2001: 3409). Veliki misleci tega obdobja so trdili, da oblast ne sme biti v rokah tistih, ki jo izkorišča, temveč naj oblast pripada ljudstvu, ki jo uresničuje preko svojih izvoljenih predstavnikov. Zagovornik neposredne demokracije je bil J. J. Rousseau, ki je velik pomen izkazoval suverenosti ljudstva in splošni volji ljudstva. Suverenost ljudstva je opredelil kot enotno, nedeljivo in neprenosljivo. Hkrati pa se je zavedal, da je neposredna demokracija možna le v majhnih skupinah, ki se med seboj ne razlikujejo preveč. Zelo pomembna se mu je zdela individualna svoboda nasproti splošni obči volji. Skliceval se je na svobodo posameznika izpod skorumpirane oblasti, katerih program političnih reform bi bil ustvarjen za primerne politične institucije, ki bi ustvarjale svobodno družbo. V tej družbi bi posameznik lahko izbiral, kaj je zanj in za skupnost najbolj ustrezno. Ta vizija popolne harmonije med posameznikovimi željami in družbo so potem pripravili standarde, kjer nobena vlada ne bi smela uporabiti politične moči za podreditev svojega ljudstva (Sheehan v International Encyclopedia of the Social&Behavioral Sciences, 2001: 3409-10). Ideje tega modela naj bi dajale podporo tudi totalitarnim sistemom, saj naj bi bila ideja obče volje vzrok pojavljanja ideje o vodji-diktatorju (ta naj bi ideje obče volje uveljavljal na celotni populaciji), kar je pravzaprav že diktatorski režim (kritiki Rousseau-ja so to imenovali »totalitarna demokracija«) (Heywood, 1997: 77-80).

Thomas Hobbes je pisal o tem, da so v naravnem stanju vsi ljudje ustvarjeni enaki. Ker pa se v tem naravnem stanju bije neusmiljen boj za preživetje in se v končni fazi ljudje poskušajo izogniti neprestani ogroženosti, so se pripravljene vključiti v državo in s tem suvereni oblasti prepustiti določene pravice. Ko torej ljudje sporazumno ustvarijo državo, je nosilec državne oblasti suveren in ima neomejeno oblast, zato se mu je potrebno tudi v celoti podrediti (Adams, 2003: 51-54). Hobbes torej poudarja potrebo po dejansko vseomogočni državi, ki bi ustvarila zakone in zagotovila pogoje družbenega in političnega življenja. Suvereno oblast bi po njegovem prepričanju lahko vodil le en vladar, s tem pa je zagovarjal vladavino monarha (O'Connor, 1996: 5-6).

Tudi John Locke je pisal o naravnem stanju in o človekovih naravnih pravicah, ki bi naj bile odvisne od vladarja ali pa bi naj bile prirojene in naravne. Locke je predvideval, da je bilo naravno stanje razmeroma prijetno, saj je človek moralno in razumno bitje, ki je razumel zakon narave. Zaradi pomanjkanja institucije, ki bi razsojala v konfliktnih situacijah, je potrebna družbena pogodba³, ki bi razvijala človekove naravne pravice, kot so življenje, svoboda in lastnina. Pojem oblasti (vladarja) je utemeljil v medčloveških odnosih. Takšno ravnanje oblasti namreč zanj pomeni kriterij njeni osnovni legitimnosti. Posamezniki bi se naj strinjali, da bi se združili v politično skupnost, ki bi jih varovala. Vendar suverenost ne pripada vladarju, temveč ljudstvu. Človekove pravice so torej pravno vprašanje, ki jih mora oblast tudi priznati in razglasiti ter zagotoviti varstvo. Le takšna oblast postane legitimna oblast. Če namreč deluje drugače, je nelegitimna in zamenljiva. Razvil je tudi idejo o delitvi oblasti, saj je ločil med zakonodajno oblastjo, ki bi naj le sprejemala zakone in pa izvršno oblastjo, ki pa bi naj bil organ preprečevanja zlorabe oblasti (Adams, 2003: 63-67).

Še dalje pa je delitev oblasti razdelil Charles Montesquieu, in sicer na tri glavne vrste vladanja, z vplivom despotizma, republike in monarhije. V despotizmu vlada le eden, republikanska vlada je mešanica aristokracije in demokracije, v monarhiji pa vlada monarh pod vplivom plemstva in duhovščine. Nekako je zanj za ustavno ureditev še najbolj primerna monarhija, vendar bi bila moč porazdeljena in kontrolirana med kraljem, plemstvom in duhovščino. Zakonodajna, izvršna in sodna oblast bi bila ločena

³ Družbena pogodba je metafora za pravni sistem, državo.

in osnovano bi bilo tako imenovano razmerje 'checks and balances' (Adams, 2003: 69-71).

Nekateri demokrati v 19. stoletju so trdili, da politične reforme rabijo določen premik. Samovlada je potrebovala družbeno revolucijo. Marx in Engels sta bila mnenja, da je potrebna proletarska revolucija, da se bo ustanovil resnično svobodni in enakopravni družbeni sistem (Sheehan v International Encyclopedia of the Social&Behavioral Sciences, 2001: 3410-11).

Liberalni razvojni model demokracije temelji predvsem na idejah Johna Stuarta Milla. Zelo pomembna lastnost te oblike demokracije je, da spodbuja najvišji možen razvoj posameznikovih sposobnosti, saj državljani s sodelovanjem v državnem delovanju (političnem delu) dosežejo višjo stopnjo razumevanja javnih zadev in razvijejo sami sebe, kar pomeni, da si pridobijo dragocene izkušnje. Na podlagi omenjenega je Mill predlagal razširitev volilne pravice na vse razen nepismenih (vključil tudi ženske). Predlagal je sistem pluralnega glasovanja: neizkušeni delavci naj imajo en glas, izkušeni dva, vsi izobraženi in izučeni v svojih poklicih pa pet ali šest glasov. Mill je hkrati zagovarjal tudi močno ter neodvisno lokalno oblast, zato da bi imel posamezen državljan večjo možnost sodelovanja na javnem položaju. Bal se je, da bi se s sprejetjem volje večine začela pojavljati uniformiranost in konformizem, zato je poudarjal potrebo po diskurzu in debati, da bi se definiral javni interes (Heywood, 1997: 72-74).

Na splošno pa je, ne glede na nekaj modelov demokracije, ki sem jih izpostavila, prvi val demokracije zajel le majhen delež držav. Demokracija se je obdržala le v Združenih državah Amerike in v nekaterih državah Evrope, kajti večje demokratične ureditve so nastale šele po razpadu velikih imperijev po prvi svetovni vojni. Za zadnje obdobje demokratizacije je najpomembnejši element padec komunizma v Sovjetski zvezi in vzhodni Evropi. To obdobje je namreč doprineslo prevlado demokratičnih oblik in pritisk na preživele nedemokratične režime (Hague in Harrop, 2001: 20-21).

Obe svetovni vojni v preteklem stoletju sta uničili veliko priložnosti za razvoj demokracije. Iluzije o demokraciji so se razblinile, ko so grozote obeh vojn pustile za sabo strašne posledice. Evropejci niso bili več zmožni bivati in verjeti v miroljubnost,

njihovi izvoljeni predstavniki pa niso bili sposobni stopiti v bran demokratičnim institucijam (Sheehan v International Encyclopedia of the Social&Behavioral Scienses, 2001: 3411-12).

V prvih desetletjih po drugi svetovni vojni je vladalo obdobje soglasja, zaupanja v oblast in zakonitost, kjer je monarhičnost predstavljala tradicijo in trdnost (Velika Britanija) ter parlamentarno odgovornost in prenavo (ZDA). Svobodno podjetništvo je omejevala in nadzorovala intervencionistična država, medtem ko so vero vanj potrjevali politični ekscesi desnice (fašizem in nacizem) kot tudi levice (komunizem). Z upadom obsega svetovnega gospodarstva v 70-tih letih je vedno bolj upadal tudi ugled intervencionističnih držav, ki so jim očitali, da so premalo posegli v pravice privilegiranih (levica) in ogrožanje posameznikove svobode ter previsoke stroške državnega aparata (desnica) (Held, 1989: 211-12).

Za današnjo demokracijo pa je pomembna pluralistična družba, ki se izraža skozi politična in civilna združenja. Močna razvitost (več)strankarskega sistema je vodilna nit moderne demokracije, ki je podprta z močjo civilne družbe.

Političnoetični ideal, ki je pomemben v sistemu demokracije, je občutek varnosti v lastni državi. Zaščita človekovega življenja, lastnine in same družbene ureditve, v kateri živi. Ljudi in države v bistvu marsikaj ogroža, potencialna ali dejansko prisotna nevarnost v manjši ali večji meri grozi že skozi stoletja samega obstoja človeka in družbe. Že v političnih skupnostih prve demokracije v Atenah je skupnost temeljila na pravnem redu, ki je državljanke ščitila pred nevarnostmi. T. Hobbes je sicer pisal o naravnem stanju družbe, v kateri velja konkurenčnost in boj za obstanek, a delujejo po principu svobode. Pri njemu je bila družbena pogodba tista, ki je za ceno lastne svobode predstavljala skupek normalnega delovanja, v dobro »varovalko« vseh. Logičen zaključek tega je, da za del odpovedi svoje svobode pridobiš na varnosti, ki ti jo daje država (glej Sruk, 1995: 354-55). Vendar se zopet poraja vprašanje, kolikšnemu deležu te svobode bi se moral odpovedati, da bi bil varen? In, ali ti država lahko zagotavlja popolno varnost?

2.2.4. Različne »vrste« demokracije

Neposredna demokracija temelji na takojšnjem, neposrednem in trajajočem sodelovanju posameznikov, ki vladajo v imenu ljudstva. Direktna demokracija lahko odpravi razliko med vlado in vladanimi ter med državo in civilno družbo. Realno bi lahko rekli, da je ta oblika čiste neposredne demokracije obstajala samo v Atenah, kjer so množično direktno sodelovanje izvajali na zborovanjih. Ena izmed današnjih najpogostejših oblik pa je seveda uporaba referendumov.

Posredna (reprezentativna) demokracija je omejena in indirektna oblika demokracije. V potrditev ali zamenjavo obstoječih predstavnikov ljudstva se uporabljajo volitve v periodičnem razmiku. Indirektno pomeni zato, ker ljudstvo samo ne izvaja oblasti, marveč samo izbere tiste, ki bodo v njihovem imenu tudi vladali. Vendar je takšna oblika demokratična samo v vzpostavitvi učinkovite reprezentativnosti med vlado in vladajočimi (glej Babič, 2004: 13).

V sodobnem svetu obstajata predvsem dve obliki demokracije (Ferfila, 2001: 10-11):

- *predsedniška demokracija (primer: Združene države Amerike)*

Predsednik je izvoljen ne neposrednih volitvah na ozemlju vse države. Izvršilna, zakonodajna in sodna oblast so ločene institucije s specifičnimi ustavnimi nalogami ter vgrajenim kontrolnim mehanizmom. Predsednik je v bistvu in šef države in šef vlade, ki svojo državo predstavlja zunanje in notranje. Vladne politike pa odobrava in sprejema parlament.

- *parlamentarna demokracija (primer: Velika Britanija)*

Vodja izvršilne oblasti je običajno predsednik vlade. V primeru VB predsednika vlade izvoli večinska stranka v parlamentu, vendar pa mora biti le-ta predhodno izvoljen v parlament na volitvah v lokalnem okolju. Predsednik in vladni ministri v parlamentu obdržijo svoj zakonodajni sedež, hkrati pa zasedajo izvršilne naloge v vladi. Za parlamentarni sistem je značilno razmerje med parlamentom in vlado – v tem sistemu so odnosi neodvisnosti in sodelovanja vzpostavljeni v razmerju med zakonodajno in izvršilno oblastjo. Zakonodajna in izvršilna oblast sta enakopravni, sodelujoči in vplivata druga na drugo (personalna povezanost – ministri se imenujejo izmed

poslancev; parlamentarne komisije za nadzor vlade; izvršilna oblast ima pravico predlagati zakone parlamentu v sprejem ...).⁴

David Held v knjigi *Modeli demokracije* (1989) opredeli vrste demokracije na:

1. *KLASIČNI MODELI DEMOKRACIJE:*

- antični
- liberalno protektivni
- razvojni (liberalno razvojni in radikalno razvojni)
- neposredni (marksistični)

2. *MODERNI MODELI DEMOKRACIJE:*

- kompetitivni (rivalsko) elitistični
- klasični pluralistični (poliarhični)
- legalni
- participativni

2.2.5. Kratek zaključek

Demokracija torej pomeni politično enakost vseh ljudi, kjer bi se naj vsem ljudem priznala sposobnost za sodelovanje v javnem življenju, za sprejemanje političnih odločitev oziroma da oblikovanja pravnih norm. Tako je koncept demokracije zasnovan na principu suverenosti ljudstva.

Osnovni koncept je formuliran kot ideal, zato ga nobena obstoječa ali zgodovinska politična ureditev v popolnosti ne realizira.

Koncept v svojem najbolj osnovnem pomenu vključuje vladavino večine in spoštovanje tistih, ki so v manjšini, ker so del ljudstva kot celote.

Izhodiščna točka v demokraciji je torej individuum, kot celota je pomembno ljudstvo. Za vse velja enakost pred zakonom, enakopravnost, ki v pravni državi ne dovoljuje

⁴ Obstaja pa še polpredsedniški sistem, ki ima značilnosti obeh, primer za ta sistem je Francija.

kršitve. Družbeni sistem mora delovati v skladu z načeli o pravicah in svoboščinah posameznikov in možnosti, da se razpravlja in odloča o problemih v različnih institucijah. Pomembno je, da odloča večina, vendar z upoštevanjem stališč manjšine (Sruk, 1995: 59).

Kdo torej definira politične koncepte in razvršča »svoj« politični sistem v kalupe nekih delitev? Definira jih tisti, ki ima moč, ki vlada, ki je na oblasti.

Po elitni teoriji je majhna skupina tista, ki podaja pomembne odločitve.

Birokratska teorija zagovarja, da vse vladne in nevladne organizacije kontrolira močna birokracija.

Teorija interesnih skupin zagovarja vladno proceduro, ki bi jo vodile interesne skupine, ne elita ali birokracija.

Pluralistična teorija zaradi virov, ki so razpršeni in raznolike demokracije zagovarja, da ne more ena elitna skupina prevzeti monopol nad katerokoli vejo vladne oblasti⁵ (O'Connor, 1996: 12).

⁵ Tu ni čisto 'zadnji' odgovor na moje hipotetično vprašanje, kdo definira politične koncepte. Nakazala sem samo nekaj teorij, ki odgovarjajo na to temo.

3. POLITIČNI SISTEM ZDRUŽENIH DRŽAV AMERIKE

3.1. Pojem političnega sistema

Politični sistem je skupek institucij in norm, ki oblikuje razmerje med javno oblastjo in preostalo družbo, med vladajočimi in vladanimi.

Politične sisteme lahko razvrščamo po številnih merilih in sklopih. Za najpogostejše delitve se uporablja spremenljivka koncentracije moči ali pa stopnja gospodarskega in političnega razvoja.

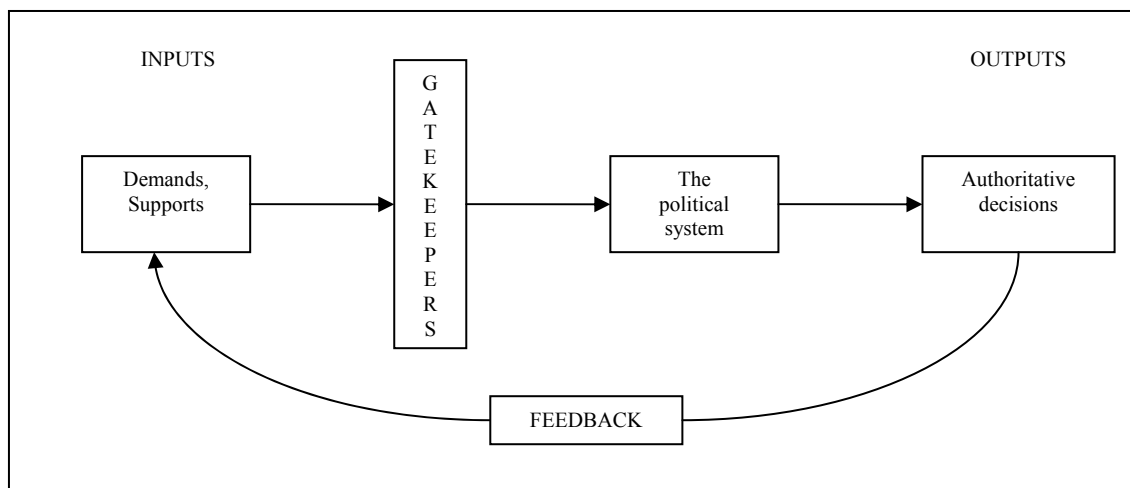
Glede na razporeditev moči so primerjalni teoretiki sisteme nekako razdelili na demokratične, avtoritarne in totalitarne (Ferfila, 2001: 9).

Politični sistem je povezan zbir ali celota družbenih odnosov, norm in ustav, ki oblikujejo javno oblast in njen položaj v družbi. V to celoto spadajo:

- vsi organi politične oblasti
- v primeru parlamentarne oblasti so to institucije in odnosi preko katerih družbene skupine in sloji uresničujejo svoj vpliv na oblast in interesne skupine
- način oblikovanja politične oblasti
- razni drugi načini vplivanja na oblast

Politične sisteme delimo po skupinah (razredih) oziroma glede na njihove lastnosti. Najpogostejše politične sisteme razvrščamo na demokratične in nedemokratične. Demokratični so tisti, v katerih delujejo redne in institucionalne oblike odvisnosti in nadzora javne oblasti s strani družbe. V nedemokratičnih (avtoritarnih) pa ni takih oblik rednega nadzora in odvisnosti, pa čeprav lahko družba posredno vpliva na oblast (Bebler in Seroka, 1990).

Pojem moči je tisti, ki preusmeri pozornost od političnih institucij k dejavnikom, ki delujejo v teh institucijah in ki poskušajo tudi vplivati na njihove končne odločitve. David Easton je bil tisti, ki je politične sisteme začel preučevati sistemsko, da se pojem politike ni omejil zgolj na institucije. Tako sta za opredelitev sistema pomembni dve predpostavki. Najprej obstoj okolja (sistem je del okolja), potem pa še prisotnost razmejitve, ki ločuje sistem od njegovega okolja (Della Porta, 2003: 16-17).

Vir: Hague in Harop (2001: 65).

Politični sistem je skupek interakcij, ki dobiva inpute iz družbe, sestavljenih iz zahtev po določenih politikah in izrazih podpore. Sistem potem te inpute (vnose) spremeni v outpute (rezultate), to pomeni dejanske politike in odločitve. Ti outputi pa posledično povzročijo povratno informacijo v družbi. Ta sistem je torej v interakciji z družbo, ki je njegovo okolje in preko procesa spodbud in odgovorov pretvarja vnose v zapovedane odločitve. Čeprav so inputi regulirani s strani gatekeeperjev (strank, interesnih skupin), je ta model viden kot mehanizem za spreminjanje zahtev iz družbe v konkretne politike. Tako so resnično gonilo inputi, ne pa institucije. Ljudje torej niso zgolj priveski institucij, temveč jih lahko tudi sami preoblikujejo in definirajo svoja pravila oziroma vloge (Hague in Harrop, 2001: 64-66).

Formalne politične institucije se delijo glede na demokratičnost ali vsiljenost samega nastanka oziroma izvora teh institucij. Tako demokratične nastanejo v vzajemni vzpostavitvi razmerja med oblastjo in državljanom, katerih del so demokratično izvoljeni predstavniki ljudstva. Nedemokratične pa so postavljene s strani vojaške elite, dednih vladarjev in avtoritarnih strank, kateri člani so na vodilnih mestih in so imenovani in ne izvoljeni (Ferfila, 2001: 34).

3.2. Oblika vladanja in ustava

Ustava je temeljni zakon države, je najvišji pravni predpis, ki določa temeljna načela ter oblike tako družbene, kot politične kot gospodarske ureditve države. Po Wikipedii (<http://si.wikipedia.org/wiki/ustava>) je ustava najvišji splošni pravni akt, s katerim država predpiše splošna načela in oblike svoje politične in družbene ureditve. V ustavo so navadno zapisana splošno veljavna načela, s katerimi se strinjajo skoraj vsi državljani, zato je za njen sprejem in spremembo v parlamentu navadno potrebna dvotretjinska večina, z njo pa morajo biti usklajeni tudi vsi drugi pravni akti, ki sestavljajo pravni red države, za kar v mnogih demokracijah skrbi ustavno sodišče.

Najvišji zakon v državi je Ustava Združenih držav Amerike. Zasnovali so jo leta 1787, v veljavo je stopila leta 1789. Vendar velja za začetek zgodovine ZDA 4. julij 1776, ko so sprejeli deklaracijo o neodvisnosti. Leta 1791 so izdali deset amandmajev poznanih pod imenom Bill of Rights, ki omogočajo splošno svobodo, svobodo govora, religije, tiska, pravico do zborovanj, pravico ugovora vladi ter določanje pravic posameznikov. Kasneje so izdali še sedemnajst amandmajev za odpravo suženjstva, pobiranje davka na dohodek ter uvedbo volilne pravice za vse državljane starejše od 18 let.

V skladu z zamisljivo očetov ustave temelji ameriška ustava na strogi delitvi oblasti na tri področja (izvršna, zakonodajna in sodna), ki jih varuje pred medsebojnimi poseganji zapleten, zakonsko določen sistem nadzora in ravnovesja.

Izvršna oblast ima predsednik s svojim kabinetom. Predsednik je izvoljen za dobo štirih let, izvolijo ga elektorji (Electoral College), ki po ustavnem običaju glasujejo za kandidata svoje stranke. Predsednik ZDA ima več funkcij, kot ministrski predsednik v parlamentarnih monarhijah, hkrati pa je tudi vodja svoje stranke. Je vodja oboroženih sil ZDA in lahko ukaže napad vseh sil, vojno pa lahko napove samo kongres.

Zakonodajno oblast v ZDA ima kongres. Sestavljen je iz dveh domov: senata in predstavniškega doma. Senat ima sto predstavnikov in sicer dva iz vsake države. Predstavniški dom ima 435 članov, ki so izbrani po številu prebivalstva v zveznih državah.

Vrhovno sodišče je določeno z ustavo. Njegova naloga je pregledovanje zakonov, ki jih izvoli kongres ter ugotavlja, če krši ustavo.

(Krušič, 1991: 14-15).

Princip 'checks and balances', ki je značilen za ameriški politični sistem, pomeni da je moč vseh treh oblasti med seboj kontrolirana, saj si vse tri delijo isto avtoriteto, torej nobena nima ekskluzivne pravice dominirati ali nadzirati drugo. Takšna delitev omogoča minimalne možnost tiranije katerekoli veje oblasti, zato ima tudi kongres moč kontrolirati predsednika (O'Connor, 1996: 38-39).

Zanimivo pa je James Madison (glej Hague in Harrop, 2001) razmišljal malo drugače. Zanj akumulacija izvršne, zakonodajne in sodne oblasti vodi v tiranijo. Da bi preprečili moč posamezne oblasti, je ameriška ustava določila izdelan sistem 'checks and balances' med vsemi tremi oblikami oblasti vladanja (Hague in Harrop, 2001: 21-22).

Pomembno je vedeti, kdo pravzaprav izvršuje moč, kako je le-ta moč razpršena med vladajočimi in kako je določena vlada sploh prišla do oblasti; zato je tudi potrebno razčleniti politični sistem, pojasniti del moči v ljudstvu, političnih strankah in interesnih skupinah (O'Connor, 1996: 2).

3.3. Človekove pravice in svoboščine

Pod ta pojem se šteje vrsta človekovih pravic, ki jih je sprejela in razglasila Generalna skupščina Združenih narodov 10. decembra 1948 z resolucijo št. 217 A (III). Krajše vsebinsko in logično se med seboj razlikujejo v razmerju pravnih in moralnih norm. Naj jih naštejemo samo nekaj: pravica narodov do samoodločbe, pravica narodov in ljudi do miru, prepoved rasne diskriminacije, prepoved diskriminacije zaradi spola, prepoved diskriminacije zaradi vere, svoboda vesti, svoboda vere, svobodnost izražanja prepričanja, pravica do osebne svobode... (<http://www.varuh-rs.si/index.php?id=102>)

Listina pravic (Bill of Rights) je osnova ameriških svoboščin. Civilne pravice so v bistvu nekakšna garancija, ki jo ima vsak posameznik pred uradnim vmešavanjem. Še posebej v njenem prvem amandmaju so naveden štiri temeljne civilne pravice, ki so svoboda veroizpovedi, govora, tiska in zborovanja. Že drugi amandma pa, ironično govori o pravici do nošenja orožja. Bill of Rights zagotavlja zaščito življenja, svobode in lastnine. Hkrati pa sodobna in najnovejša tehnologija ter problemi današnjega življenja odpirajo nova vprašanja. Čeprav pravica do zasebnosti ni specifično omenjena

v ustavi, Vrhovno sodišče vztraja pri vrsti takih pravic. Današnje razprave o enakosti in razlikovanju v ZDA potekajo zlasti o rasi, spolu, starosti in invalidnosti (Ferfila, 2001: 820).

Enakost državljanov v ameriški javni politiki pomeni sledeče: »Enake možnosti za vse«. S tem pravzaprav poskušajo omejevati kakršnekoli oblike in vrste zapostavljanja, segregacije in preganjanje drugačnosti. Večina politik, ki so se nanašale na državljanske pravice, bi naj bila usmerjena v zagotavljanje enakih priložnosti. To pomeni, da zvezni zakoni prepovedujejo zapostavljanje pri zaposlovanju, plačah, stanovanjskih zadevah in na številnih drugih področjih (Ferfila, 2001: 853).

3.4. Predsednik

Zgodnja oblika izvršilne oblasti v kolonijah je bila pozicija kraljeve vladavine. Kraljeva vladavina je bila pod taktirko angleškega kralja, ki je vladal kolonijam in je imel veliko zakonodajno moč ter monopol pri vojaškem poveljevanju. Ko so ameriške kolonije leta 1776 razglasile svojo neodvisnost od Anglije, je ostalo nezaupanje do močnega izvršilnega voditelja. Tako so v ustavi zapisali, da mora izvršilna oblast delovati v skladu z zakoni (O'Connor, 1996: 202-3).

Američani imajo značilno lastnost, so individualisti in zato skeptični do avtoritete. Občudujejo pa jo praviloma samo takrat, ko sami zaradi njene veličine in obsežnosti niso vključeni. Zato velja, da so Američanom sicer vseč močni voditelji, vendar ni nujno, da bi jih poslušali in popolnoma sledili. Vseeno pa si od predsednikov veliko obetajo: monopolno urejanje svetovnih razmer, preprečevanje državljanskih vojn, onemogočanje antiameriških akcij, zmanjševanje nevarnosti jedrskega napada. V ZDA naj bi predsednik skrbel za uspešno gospodarstvo, razreševanje socialnih težav, rasnih napetosti ter zmanjšal zdravstvene stroške.

Ameriška predstava o njihovem predsedniku je nekakšno križanje med mitom in realnostjo. Tako bi naj bil predsednik hkrati močan ter karizmatični vodja svobodnega sveta, velevodja ameriške politike in vrhovni poveljnik najmočnejše armade na svetu itd.- vse to sodi bolj med mite in pa polresnice, kot pa v ameriško realnost. Pogosto in velikokrat se je in se namreč dogaja, da drugi oblikovalci politike, ki imajo svoje programe, interese in vire moči, blokirajo predsednika.

Predsednikova avtoriteta izhaja iz njegove pozicije kot simboličnega voditelja naroda. Ko predsednik govori, še posebno v zadevah zunanjih zadev, govori v imenu celega naroda. (O'Connor, 1996: 208).

Najpogostejše se navajajo naslednje predsednikove funkcije:

- šef države
- vrhovni poveljnik
- oblikovalec zunanje politike
- postavlja »dnevni red« v ZDA in v svetu (agenda builder)
- šef vlade
- podpisnik zakonov
- odgovoren za gospodarstvo
- krizni menedžer
- vodja stranke
- predsednik kot politik

(glej Ferfila, 2001: 842-44).

Še pred časom današnje komunikacije, si je narod lahko privoščil počasen posvetovalni proces v Kongresu ob sprejemanju odločitev. Ker so se časi in še posebej tehnologija spremenila, javnost danes personalizira predsedništvo, zato ima tudi visoke predstave in pričakovanja od vsakogar, ki vodi predsedniški kabinet. Nacionalni in svetovni dogodki so posredovani takoj z elektronskimi mediji, zato je potrebno, da voditelj – posameznik ravna hitro in v imenu celega naroda. Kongres je večkrat veliko prepočasen pri odzivu na dnevne dogodke, še posebno v zunanjih zadevah. Potreba po hitrem reagiranju se pokaže še posebej v krizi, katere reakcije in odzivi so imeli dolga leta pomembnejšo vlogo pri razvijanju predsednikove avtoritete.

Predsedniška sposobnost, da so stvari v teku, je odvisna od mnogih dejavnikov. Pomemben je njegov karakter, njegov pristop do svojega kabineta, sposobnost za vodenje in sposobnost prepričati javno mnenje, da podpira njegove odločitve oziroma akcije (O'Connor, 1996: 221-24).

Alexis de Tocqueville je v 19. stoletju takole pisal o Ameriki:

»Načelo suverenosti ljudstva se udejanja na najbolj neposreden, neomejen, absoluten način. Ljudstvo, ki ga je postavilo za skupni izvor vseh svojih zakonov, že stoletje nenehno raste po prebivalstvu, obsegu in bogastvu in, izkazalo se je, da je v tem času ne le najuspešnejše, temveč tudi najstanovitejše med vsemi ljudstvi na zemlji. Medtem ko so pri evropskih nacijah pustošile vojne ali jih razdvajale razprtije, je v vsem civiliziranem svetu edino ameriško ljudstvo ohranilo mir. Skoraj vso Evropo so pretresale revolucije; Amerika ni imela niti nemirov; republika tam ni kalila miru, ampak je ohranjala vse pravice; osebna lastnina je bila v Ameriki bolj zavarovana kot v katerikoli drugi državi na svetu, neznana sta ji bila tako anarhija kot despotizem... Načela, na katerih temeljijo ameriške ustave, načela reda, ravnotežja oblasti, resnične svobode, odkritega in globokega spoštovanja pravic, so nujna za vse republike, skupna morajo biti vsem in že vnaprej lahko rečemo, da bo tam, kjer jih ne bo, republika kmalu prenehala obstajati.«

(Tocqueville, 1996: 8)

4. ELEMENTI TOTALITARIZMA IN DEMOKRACIJE V POLITIČNEM SISTEMU ZDA

4.1.1. Teroristični napadi 11. septembra 2001 v ZDA

Teroristični napadi 11. septembra 2001 so bili koordinirani [teroristični napadi](#) v [ZDA](#), ki jih je z [ugrabljenimi letali](#) domnevno izvedla [teroristična skupina Al Kaida](#).

Glede na uradno poročilo komisije⁶ je devetnajst mož, povezanih z Al Kaido, ugrabilo štiri ameriška [potniška letala](#). Dve sta treščili v [stolpnici World Trade Centra](#) (WTC) v [New Yorku](#), vsako v enega od stolpov v razmaku 18 minut, kmalu za tem sta se oba stolpa tudi zrušila.

Tretje letalo je zadelo eno od kril [Pentagona](#) (stavba ameriškega obrambnega ministrstva). Četrto letalo je strmoglavilo na polje v bližini [Pittsburgha](#), predvidoma zaradi posredovanja potnikov.

Komisija je poročala, da so bili napadi največji [samomorilski](#) napadi v [zgodovini](#) in največji napad na ZDA na njihovem ozemlju. Žrtve so šteli v tisočih. 265 ljudi je umrlo na letalih, 2595, vključno s 343 [gasilci](#) in 60 [policisti](#) v WTC-ju in 125 [vojakov](#) in civilistov v Pentagonu. Na Manhattanu je bilo poškodovanih ali uničenih 25 [stavb](#).

Glavni osumljenec za napade je takoj postal [Osama bin Laden](#), voditelj Al Kaide. Svoje odgovornosti ni nikoli uradno potrdil, obstajajo posnetki, v katerih daje nasprotujoče si izjave. V izjavi za javnost je povedal, da ni povezan z napadi, niti ni za njih vedel, [ameriška vojska](#) pa je kasneje v [Afganistanu](#) našla posnetek, v katerem izgleda, da bin Laden priznava, da je napade načrtoval. (dostopno na: http://sl.wikipedia.org/wiki/Terroristi%C4%8Dni_napadi_11._septembra)

⁶ Komisija je tukaj mišljena zelo široko, med drugim vključuje tudi preiskavo, ki jo je sprožila FBI že isti dan napadov.

4.1.2. Spoštovanje človekovih pravic in svoboščin

Človekove pravice in svoboščine predstavljajo zaščito posameznika pred posegi države v njegovo življenjsko sfero in kot zagotovitev možnosti za osebni razvoj.

Demokratska oblast priznava človekove pravice in svoboščine kot svojo osnovo in ji kot take z ustavo varuje ter skrbi za njihovo uresničevanje. Instrument za uresničevanje tega odnosa do pravic in svoboščin pa je učinkovit pravni sistem. Vse pravice in svoboščine so določene že v ustavi, opredeljuje pa jih instrument njihovega varstva ter jasno predpisuje stroge pogoje, pod katerimi se te lahko omejijo. Omejitev je lahko možna le v izjemnih primerih s strogim nadzorovanim sistemom nadzora, kar onemogoča arbitrarno omejevanje.

Ustava ZDA to omogoča z Listinami pravic o svoboščinah, ki omogočajo splošno svobodo, svobodo govora, religije, tiska, pravico do zborovanj, pravico ugovora vladi ter določanje pravic posameznikov.

Totalitarna država pa ima nasprotno stališče, ni kot pravo, ki se omejuje le na zunanjem konformizmu, temveč posega na vsa področja človekovega življenja, kar obsega tudi njegovo zasebno sfero.

Dogodki 11. septembra 2001 so v ZDA pomenili prelomnico tudi na področju človekovih pravic in svoboščin.

Varnostni svet Združenih narodov je kmalu po tem datumu sprejel resolucijo št. 1368. Ta je potrdila »neodtujivo pravico do samoobrambe v skladu z ustanovno listino OZN«. Izpostavljala je dejstvo, da varnostni svet »poziva vse države, naj si skupaj prizadevajo organizatorje, izvajalce in podpornike teh terorističnih dejanj čim prej pripeljati pred obličje pravice, ter hkrati opozarja, da se štejejo za odgovorne vsi, ki organizatorje, izvajalce in podpornike terorizma ščitijo, skrivajo ali kako drugače sodelujejo z njimi«. To pravzaprav z drugimi besedami pomeni, da se je Združenim državam je priznala pravica, da po lastni presoji kršijo suverenost držav, ki bi na kakršen koli način podpirale organizatorje napada na ZDA. S tem so jim pravzaprav tudi dovolili, da kjerkoli v tujini aretirajo teroriste ter jih postavijo pred mednarodno

sodišče. Vsekakor pa varnostni ZDA ni pooblastil, da bi same delile pravico ali napadale druge države in rušile njihove vlade (Meysan, 2002: 57).

Ameriška odvetniška zbornica (glej Meysan, 2002) se je začela zavedati, da bi utegnile biti na verjetnih odškodninskih procesih zaradi smrtnih žrtev in pa materialne škode ob napadih razkrite uradne tajnosti. Tako je dala vedeti, da bo iz svojih vrst izključila vsakega odvetnika, ki bi si drznil celo(?) vložiti tožbo v imenu drugih žrtev. Sicer je leta grožnja veljala za prvih šest mesecev po napadu, toda logično je, da po določenem času ni več mogoče upoštevati specifičnih dokazov.

Že kmalu po napadu, 14. septembra 2001, je kongres pooblastil predsednika G. W. Busha, da lahko »uporabi potrebne in primerne ukrepe proti državam, organizacijam ali posameznikom, za katere ugotovi, da so načrtovali, odobrili in izvedli teroristični napad 11. septembra 2001, in vsem, ki te države, organizacije in posameznike podpirajo, jim pomagajo in dajejo zatočišče, ter jim tako prepreči, da bi izvajali nadaljnje teroristične napade na Združene države«. (Skupna resolucija obeh domov kongresa št. 23, glej Meysan, 2002: 69 in 188). To je dajalo predsedniku popolna pooblastila za boj proti terorističnim organizacijami. A če razčlenimo, ta pooblastila, »izredna pooblastila«, nikakor niso pomenila tudi vojnih pooblastil. George Bush je bil tako vsekakor še vedno dolžan obvestiti kongres, če bi načrtoval kakršnekoli sovražnosti proti kateri izmed tujih držav.

Kongres je po nekaj tednih razprav le sprejel Zakon o zagotavljanju potrebnih ukrepov za preprečevanje terorističnih dejanj (imenovali so ga PATRIOT act⁷). Ta posebne vrste ukrep je kar za štiri leta omejil nekatere državljske svoboščine, kar naj bi ameriški administraciji omogočilo učinkovit boj proti terorizmu. Zakon se precej nespecifično in dokaj široko naslanja na »teroriste in vse, ki jih podpirajo« (Meysan, 2002: 75). Zakon PATRIOT je tako med drugim pooblastil uslužbence FBI za prestrežanje vseh komunikacij. To jim je bilo dovoljeno početi tudi brez poprejšnje odobritve sodišča.

⁷ Dobeseden prevod PATRIOT act-a bi bil domoljuben zakon, vendar v slovenskih prevodih nisem velikokrat zasledila dobesednega prevoda, večinoma so ga navajali kar kot zakon Patriot.

Nadalje je pravosodni resor odpravil pravico priprtih do pogovorov na samem z odvetniki. Tovrstnim pogovorom je bilo oblastem potlej dovoljeno spremljati in snemati ter izrečeno uporabiti za dokazno gradivo.

Ko je Busheva administracija za krivce napada »določila« člane Al Kaide, je hkrati določila, da sedanjim in nekdanjim članom Al Kaide ter vsem kakorkoli v napadu vpletenim ne bo več sodilo niti zvezno niti vojaško sodišče, temveč posebni, na novoustanovljeni vojaški organ (Meysan, 2002: 76).

OZN je pod pritiskom ameriškega zunanjega ministrstva »nakazala« zaveznikom, da je nujno potrebno podpreti tak zakon in v svojo zakonodajo sprejeti podoben zakon. Tako je do danes nekatere določbe zakona PATRIOT vneslo v svojo zakonodajo kar precej držav. Vendar v teh besedilih zakona ni določb, ki bi pravzaprav ščitilo ljudi v teh državah, marveč te določbe omogočajo ameriškim varnostnim organom izvajati svojo aktivnost tudi v tujini. Sem šteje podaljševanje pripora sumljivim osebam kar brez obtožnice, gre za omejevanje svobode medijev ter za dopustitve prisluškovanja brez sodnih nalogov. V Veliki Britaniji protiteroristični zakon omogoča pripor tujih državljanov brez sodnega postopka, kar je kršitev Evropske deklaracije o človekovih pravicah (Meysan, 2002: 77).

Tudi Tocqueville (1996) je postavil vprašanje, kdo se komu podreja oziroma v kakšnem odnosu je posameznik do večine. Zelo dobro to dvoumnost postavi z naslednjimi besedami:

»Ko v Združenih državah človeka ali stranko zadane kakšna krivica, na koga naj se po vašem obrne? Na javno mnenje? Javno mnenje je ravno večina. Na zakonodajno telo? To predstavlja večino in jo slepo uboga. Na izvršno oblast? Imenuje jo večina in ji služi kot poslušno orodje. Na policijo? Policija ni nič drugega kot oborožena večina. Na poroto? Porota je vendar večina, ki ima pravico izrekat sodbe; v nekaterih državah še sodnike izvoli večina. Naj bo torej ukrep, ki vas je prizadel, še tako krivičen in brezsmiseln, morate se mu podrediti.«

(Tocqueville, 1996: 251)

4.1.3. Načelo ustavnosti in zakonitosti

To načelo se v demokratični državi izraža s hierarhijo pravnih aktov ter hierarhijo državnih organov, ki so pristojni za izdajanje teh aktov. Namen načela ustavnosti in zakonitosti je omejevanje arbitrarnosti posameznih državnih organov, njihovo podrejanje pravu ter pregled nad njihovim delom tudi s strani posameznika.

V totalitarni državi ni ne hierarhije ne pravnih aktov ne državnih organov. S tem je njeno delovanje nepregledno, ne ve se kdo je za kaj pristojen ne kako vpliven je posamezen akt. Vse to pa povečuje njeno moč, ki izvira iz nepredvidljivega in določene mere neorganiziranosti.

Bush je napovedal ustanovitev Urada za domovinsko varnost, ki bo imel status ministrstva in bi bil odgovoren samo in neposredno predsedniku. Njegova naloga bi zajemala »koordinirati uresničevanje nacionalne strategije za varstvo pred terorističnimi grožnjami in napadi«.

Poleg vsega tega je Busheva administracija sprejela še vrsto ukrepov za zaščito vojaških tajnosti.

Vodstvo obrambnega ministrstva je pisalo vsem vojaškim dobaviteljem (glej Meyssan, 2002: 188, dokument dostopen na <http://www.fas.org/sgp/news/2001/10/druyun.html>, 30.06.2006), v katerih so jih opozorili, da se po novem vojaška tajnost nanaša tudi na njihovo dejavnost, saj lahko celo na videz povsem nedolžna informacija veliko razkrije o namerah obrambnega ministrstva. Tako so molčečnost zapovedali tudi civilistom. Veljala je prepoved, da bi se z novinarji pogovarjali o pogodbah, katere so v bistvu šele predmet pogajanj, in o tistih, ki so bile že sklenjene in javno vsem znane. Prepoved je veljala za ZDA in vse tuje države, kjer so dobavitelji nastopali na srečanjih, predstavitev in je beseda tekla o orožju.

Svet za domovinsko varnost je bil tako pooblaščen za izjemne ukrepe, ki bi se sčasoma še širili. Meyssan (2002: 79) pravi, da je težko govoriti o podobni vlogi kot med drugo svetovno vojno Urad za mobilizacijo ali v primeru vojaških operacij v Latinski Ameriki Urad za nadzor nad mamili. Kakorkoli že, gre za vdor vojaških in na civilno področje.

4.1.4. Delitev oblasti

Z načelom delitve oblasti se v demokratični državi oblast deli na zakonodajno, izvršilno in sodno. To omogoča neodvisnost posamezne veje oblasti ter hkrati njun medsebojni nadzor. Tak sistem onemogoča, da bi si posamezna veja oziroma organ oblasti prisvojil preveliko moč in uveljavil lastno voljo.

Nasprotno temu pa je v totalitarni državi sodstvo popolnoma podrejeno političnemu vrhu in v celoti sledi političnim smernicam, ki jih dobi. Politična lojalnost je zagotovljena z možnostjo odpoklica ter načinom njihovega imenovanja, ki je prav tako politično pogojen. Sodišče ni več glavni represivni organ, temveč postane tajna policija.

Predsednik Bush je v nasprotju z ameriško ustavo ukazal nekaterim članom svoje administracije, naj predstavnikom Kongresa ne dajejo več informacij. Od letalskih družb se je zahtevalo, naj ne komunicirata z novinarji, prav tako zaposlenimi v vojski, tudi piloti (Meysan, 2002: 72).

4.1.5. Svoboda medijev

Demokratične države poznajo pluralizem medijev (različno politično usmerjenost medijev), kar omogoča dokaj širok pogled na delovanje oseb, ki izvršujejo oblast in je tako mnenje bolj uravnovešeno.

V totalitarni državi pa so mediji strogo nadzorovani, cenzurirani ter izkoriščani za politično propagando. Pravzaprav oblast z njimi prikriva svoje napake, ljudem laže, ter tako utrjuje svojo oblast.

Po 11. septembru 2001 je svetovalka za nacionalno varnost Condoleezza Rice povabila v Belo hišo direktorje večjih televizijskih mrež in jih v večurnem razgovoru pozvala, »naj pokažejo občutek za odgovornost«. Čeprav in kljub temu, da bi naj svoboda izražanja veljala še naprej kot doslej, seveda to ni bilo več mogoče, saj so od njih pričakovali, da se bodo »po svoji uradniški presoji« odrekli poročanju o vsem, kar bi lahko ogrožalo nacionalno varnost (Meysan, 2002: 74).

4.1.6. Svoboda izražanja

Pritisk večine na posameznikovo mnenje ali pa mnenje kar celotne družbe lahko pomembno vpliva na koncept demokratične ureditve. Po mnenju J. S. Mill-a namreč nihče nima pravice vplivati oziroma utišati posameznikovega mnenja, saj so ta mnenja lahko resnična in potrebna za napredek v družbi (1994: 81). Vendar je prav način, ki so ga ameriški mediji vzpostavili po 11. septembru 2001 tisti, ki kaže da se določeno mnenje da utišati in namenoma zatirati.

V okviru primerjave pri svobodi izražanja je pomemben predvsem pogled na svobodo političnega združevanja. V demokratični državi je ta omejena le izjemoma (42. člen Ustave Republike Slovenije pravi, da ima vsakdo pravico do svobodnega združevanja z drugimi; pravica do združevanja je omejena le, če to zahteva varnost države ali javna varnost ali pa varstvo pred širjenjem nalezljivih bolezni). Svoboda združevanja v demokratični državi omogoča nastajanje političnih strank in s tem politični pluralizem.

Nasprotno pa totalitarna država svobodo do združevanja do skrajnosti omejuje. Enostrankarski sistem kaže popolno obvladovanje politične scene s strani ene stranke, ki na vsakršen način poskuša onemogočiti nastanek kakršnekoli opozicije. Zaradi tega so edine oblike združevanja, ki jih totalitarna oblast dopušča take, da se izvršujejo v njenih organizacijah, v katerih je delovanje strogo nadzorovano.

V predstavniški demokraciji izvoljeni predstavniki sestavljajo nekakšen politični razred – zakonodajno oligarhijo. Še zlasti za predsednika in njegove ministre velja, da imajo avtorska pooblastila in ob krizah, zlasti v vojnah, vladajo kot diktatorji (npr. ameriški predsednik A. Lincoln, W. Wilson in F. Roosevelt v času vojn).

Prav tako kot imajo demokracije sestavine oligarhije in tiranije, imajo tudi diktatorski režimi demokratične značilnosti. Volitve so npr. pogoste, čeprav so lahko volilne možnosti v smislu izbire kandidatov omejene tudi samo na enega ali na eno politično možnost. (Ferfila, 2001: 12).

Svoboda ni enostransko in poenostavljeno razumevanje sveta, temveč sta za to, da se dokopljemo do nje, potrebna širok pogled in upoštevanje različnosti.

»Zgodovinarji bodo ugotavljali, da je bila med novembrom 2000 in februarjem 2002 demokracija – kakor so jo videli očetje Deklaracije o neodvisnosti in ameriške ustave – odpravljena. Z njeno smrtjo se je rodila fašistična ameriška teokratska država,« sta spremembe komentirala dva izjemna novinarja, John Stanton in Wayne Madsen (Mayssen, 2002: 80).

4.2. Ugotovitve in zaključki

Odločitve, ki se sprejemajo, pa naj bodo to v demokratični državi ali pod totalitarnim režimom, so izključno v rokah posameznikov, elite. Politiki, ki imajo neposreden vpliv in odločitve, ki jih sprejemajo, so izključno plod njihovih zamisli in idej. So pa tudi posamezniki, ki vplivajo na vladanje posredno z denarjem in kapitalom. Ampak potem očitno ljudstvo ne vlada.

Politiki, predstavniki ljudstva, pravzaprav ne morejo biti izvoljeni brez podpore kapitala, ki je potreben za uspeh na volitvah, zato se obrnejo na lastnike kapitala, ti pa v zameno zahtevajo ugodne odločitve svojih varovancev na funkcijah, na katere so bili izvoljeni. Tako lahko tudi tu ugotovimo neke vrste totalitarnosti, ko so vodstvo in »samo določeni ljudje« združeni v vodstvu in mnenje ljudstva sploh nima pomena.

V totalitarizmu ljudstvo nima nikakršnih pravic. Ima le pravico in dolžnost, da slepo zaupa in verjame ideologiji, ki jo narekujeta partija in pa njen voditelj. Poleg tega pa je totalitarizem drugačen od tiranije, diktature, oligarhije ali katerekoli druge avtoritarne oblasti, saj za razliko od teh človeka obvladuje veliko bolj celostno, totalno, v vseh konsekvencah družbenega in državnega aspekta njegovega življenja.

Velikokrat, ko se zadeve v državah zaostrijo, so osnovna demokratična načela prekršena in demokracije v pravem, njenem osnovnem pomenu besede ni več. Tako za dober primer služijo ZDA – najboljša samooklicana demokracija na svetu. V imenu zagotavljanja večje varnosti je po 11. septembru 2001 večina državljanov brez trohice dvomov podprla stroga policijska sredstva, kjer bi bila kršena osebna svoboda in še marsikatera druga temeljna človekova pravica. Sicer to še ni razlog za katastrofo, a obstajala je kar precej velika verjetnost, da se bodo ta pooblastila prekoračevala in ne bo več obstajala meja, do kod lahko pravzaprav posegajo v zasebnost človeka. Problem

nastane, ko si z danimi pooblastili sam sebi šef, kar pa posledično pomeni, da se ti za svoja dejanja ni potrebno braniti in ostaneš nekaznovan.

Kot sem že omenila, so tudi mediji podlegli vsesplošni evforiji »premagati sovražnika« in kar na enkrat ni bila več prisotna tista značilna nepristranost, ki bi morala pri medijih delovati kot osnovno vodilo. Vendar je bila ti le kapljica v morje v sklopu vseh podrejanj v imenu varnosti. Za Busha je bil namreč napad na WTC v bistvu napad na svobodo in demokracijo, na kar je ta napad izkoristil za sprejetje stroge zakonodaje, ki pa je krčila svobodo in človekove pravice! Za njegovo administracijo se je varnost zdela pomembnejša kot pa sama svoboda. Tako je svoboda za njih postala prava nevarnost sodobnega sveta. Mogoče bi bilo tukaj na mestu vprašanje, ali je svoboda res tisti pojem, s katerim se da trgovati? Če so se ljudje pripravljene odpovedati svoji osebni svobodi v zameno za nekakšno varnost, lahko podvomimo v dejanja, ki bi jih vladajoči naredili v to smer. Da bi bili ljudje varni. Varni pravzaprav pred čim? Pred skritim sovražnikom, ali kot je rekel Bush, pred sovražnikom, terorizmom. Iskanje tega »skritega« sovražnika je lahko zelo varljiva in kočljiva zadeva, saj bi lahko tukaj vlekli vzporednice s totalitarizmom, kjer prav tako napadajo skritega sovražnika. Če pa jim sovražnikov slučajno zmanjka, iščejo pač drugje, da sistem deluje. Tako je tudi Bushu uspelo poiskati ne samo sovražnika Osama bin Ladna, temveč tudi Sadama Huseina in sovražnike v državah, kjer so pomembne strateške naftne rezerve.

Kje je torej nekakšna stična točka med dobrim in zlim, kje je prava mera iskanje sreče v demokratični državi, ki bi naj bila hkrati varna in osrečevala ljudi z dopuščanjem osebne svobode? Verjetno bi bilo res najbolje ustvariti svet raja na zemlji, v katerem bi bili vsi varni in vsi srečni. Ker pa to, logično, ni mogoče, je lahko poskus osrečiti ljudi nevarnost, ki bi razbili temelje idealne, sicer kompromisne, demokracije. Za to je dober primer socializem, ki bi naj z družbeno lastnino poskrbel za blaginjo državljanov. Zgodovina nas uči, da podobni sistemi niso vzdržali in tako tudi sreča ni dolgotrajna. Kadar so namreč državljanom poskušali vsiljevati drugačne, skupne, »boljše« vrednote (kot mogoče, sicer ekstremen primer, pa vendar: primer Nato pakta), je to vsiljevanje vsebovalo elemente totalitarizma.

Človekovo bistvo je pravzaprav nemogoče obsoditi v nek zaprt prostor, kajti njegovo bistvo je osebna svoboda. Bistvo človekove eksistence je povezano z njegovim

notranjim jazom. Totalitarizem pa želi skozi vojaško disciplino osvojiti in si podrediti to njegovo bistvo. Osredotoči se na vzpostavitev ene celotne in skupne družbe, z elito na čelu in totalno podrejenimi državljani, ki so ostali brez osebne svobode.

Po vsem tem ni jasno, kakšno bi bilo najboljšo naravno stanje v državi, da bi lahko rekli, da je sistem dober in da bodo ljudje zadovoljni. Mogoče bi bilo dobro, če ne bi več obstajali zakoni, da človek ne bi imel postavljenih mej in omejitev. Svoboda in enakost za vse. Vendar bi moralo potemtakem imeti človeško bitje vgrajen mehanizem, kjer ne bi škodil sočloveku in okolici, v kateri se nahaja. Logična ugotovitev sledi, da temu ni tako in da mora za red skrbeti država. Stanje, v katerem je prisotna država s svojimi demokratičnimi in malo manj demokratičnimi elementi ali kakršnakoli podobna oblika organizacije je lahko hkrati tudi naravno stanje. Torej ljudje brez države in organizacije v bistvu nismo sposobni živeti. Človek je že po osnovi »zoon politikon«, politična žival, ki išče organizirano stanje, v katerem bi živel. Svojo stvarnost neprestano zavestno ureja in arhivira v nek sistem, ki je že po svoji prvotni definiciji urejen.

Povprečnih, Arendtova jih imenuje indiferentnih, državljanov je preveč, vsekakor pa so premalo samostojni. Različni interesi, ki se med seboj razlikujejo, so del celote, ki predstavlja družbo. Vendar državljanom ni jasno, kakšni in koliko kompromisov se mora sprejeti, da bi bila celotna skupnost enotna, vzdržljiva in dobra za vse. Sicer se jim v demokratičnih državah nudi možnost izvoliti si parlamentarne zastopnike, ki jih izbirajo na podoben način kot med sadjem v trgovini, vendar je s tem uresničeno bistvo vsake predstavniške demokracije. V osnovnem konceptu je to prenos pooblastil ljudstva na državne poslance, ki kot delavci v imenu naroda opravljajo skupnosti koristne naloge. Dobra varovalka pri tem je, da je omejen rok trajanja tistega, ki je bil izbran za predstavnike.

Demokracija uvaja to, čemur lahko rečemo polaganje računov. Napake so evidentiranje in zanje je potrebno odgovarjati. Za vzpostavitev takega sistema pa je potreben obstoj samostojne civilne družbe, neodvisnost in nepristranost medijev in nediferentnost državljanov za državne zadeve.

Ker pa je človek že v osnovi družbeno bitje, lahko deluje le v okolju in pod oblastjo, ki ne zatira človekovih življenjskih vodil. Tip oblasti, ki deluje na principu kompromisa med upoštevanjem splošne volje in ne samo na moči, bi naj predstavljala demokracija. Demokracija je torej, če ljudstvo in vlada drug drugega prisilujeta k pokorščini k pravičnim zakonom.

5. ZAKLJUČEK

Naj v zaključku povzamem ključne ugotovitve posameznih poglavij.

V prvem delu diplomskega dela sem najprej predstavila pojem totalitarizma, ki je v bistvu del oziroma vrsta avtoritativnih vladavin, razvijajoč se predvsem v 20. stoletju kot fašizem in stalinizem. Za totalitarizem je značilna vseobsegajoča ideologija z namenom preoblikovanja družbene ureditve, ki s terorjem obvladuje svojo družbo.

Nadalje sem razčlenila demokracijo kot tip družbene ureditve in ugotovila, da je demokracija kot ureditev zelo zaželeno, saj se tudi nedemokratske družbe trudijo, da bi se predstavile kot demokratične.

V drugem delu sem najprej pojasnila pojem političnega sistema, tudi s pomočjo Eastonovega modela, potem pa sem na primeru političnega sistema Združenih držav Amerike poskušala iskati nianse posameznih na začetku opredeljenih pojmov demokracije in totalitarizma, in sicer po datumu 11. september 2001. Ugotovila sem naslednje:

Ko red in mir v družbi z različnimi nameni in izgovori zagotavljata vojska in policija, za demokracijo to ni dober znak. Za demokracijo je pomembno razumevanje, dolgoletna družbena tradicija, primerna kultura in državljska zavest. Seveda pa je pomembna tudi institucija, ki drži vzvode vseh niti v svojih rokah.

Tako se naj pot do demokracije nikoli ne neha. Zavedati se sicer moramo, da so v vsaki stvari pozitivne in negativne stvari, a še vedno velja, da demokratična država premore več tistih lastnosti, ki bi jih lahko imeli za pozitivne. Izmed vseh političnih sistemov vseeno nudi celovit razvoj in osebno rast posameznika kot avtonomnega političnega bitja..

V zgodovini so razna anarhična gibanja poskušala doseči takojšnjo odpravo zakonov in državnega aparata, na mesto katerega bi se vpeljal individualni teror v Hobbesovem stilu »človek človeku volk«. Računale so z iluzijo, da je človek po naravi svobodno bitje, ki se svoje svobode sicer zaveda, vendar so mu jasno postavljene meje, ko svoboda enega človeka trešči s svobodo drugega.

Uvodoma sem v nekaj stavkih opisala stanje popolne svobode v neki družbi. Upravičeno lahko trdim, da sem tekom svoje naloge dokazala, da so zakoni sicer definitivno potrebni, vendar morajo biti prilagojeni osebni svobodi državljana. Ko se nekemu prisluškuje (razlog tukaj ni pomemben), je to absolutno kršenje njegove svobode in dostojanstva.

Nekako ne morem mimo tega, da ne bi omenila, da je napad na ZDA prišel ravno ob času, ko je Busheva administracija izgubljala podporo, ko so se predsedniku in njegovim »bušizmom« žele vsi smejali, poglabljala se je gospodarska kriza, prav tako so borzni indeksi strmo padali. Večala se je brezposelnost, iluzija edine velesile na svetu se je počasi podirala. Povrh vsega bi naj najboljša demokracija na svetu zrežirala lastne demokratične volitve. Po usodnem datumu so bili kar na enkrat vsi soglasni, da je za vse te probleme edini krivec napad na WTC. In pod pretvezo tega krivca je potem nastal zakon PATRIOT, ki vsekakor krepko krši načela demokracije.

Tako lahko povzamem, da vsebuje politični sistem ZDA po tem datumu in elemente demokracije in vsekakor tudi elemente totalitarizma. Totalitarizem in vodja z antidemokratskim mehanizmom nekako sovpadata. Kot v vsakem sistemu, kjer vodja vse odreja in planira, je v tem sistemu za vse odgovoren. Sčasoma se bo pokazalo, koliko odgovornosti bo prenesel G. W. Bush. Vsako trajanje avtoritarne vladavine je namreč časovno omejeno.

6. VIRI IN LITERATURA

Samostojne publikacije:

- Adams, Ian and Dyson, R.W. (2003): *Fifty Major Political Thinkers*. London: Routledge.
- Arendt, Hannah (2003): *Izvori totalitarizma*. Ljubljana: Študentska založba.
- Bebler, Anton and Seroka, Jim (1990): *Contemporary Political Systems: Classifications and Typologies*. Boulder, London: Lynne Rienner Publishers.
- Bobbio, Norberto (1989): *Democracy and Dictatorship*. Cambridge: Polity Press.
- Dahl, A. Robert (1989): *Democracy and its critics*. New Haven: Yale University Press.
- Dahl, A. Robert (1997): *Uvod v teorijo demokracije*. Ljubljana: Krtina.
- Ferfila, Bogomil in drugi (2001): *Države in svet*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Finley, I. Moses (1999): *Antična in moderna demokracija*. Ljubljana: Krtina.
- Hague, Rod in Harrop, Martin (2001): *Comparative Government and Politics: An Introduction*. London: Macmillan.
- Hampsher-Monk, Ian (1992): *A History of modern political thought*. Cambridge: Blackwell Publishers
- Held, David (1989): *Modeli demokracije*. Ljubljana: Univerzitetna konferenca ZSMS.

- Heywood, Andrew (1997): *Politics*. Hampshire and London: Macmillan Press Ltd.
- Hinsley, F. Harry (1992): *Suverenitet*. Zagreb: August Cesarec.
- Hobbes, Thomas (1966): *Leviathan*. New York: Collier Books.
- Krušič, Marjan (ur.) (1991): *Dežele in ljudje: Severna in Srednja Amerika, Veliki Antili*. Ljubljana: Založba Mladinska knjiga.
- Kuljić, Todor (1983): *Teorije o totalitarizmu*. Beograd: GRO Kultura.
- Leksikon, Cankarjeva založba (1998), Ljubljana.
- Locke, John (1964): *Two Treatises of Government*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Meyssan, Thierry (2002): *11. september – Velika laž*. Ljubljana: Orbis.
- Mill, John Stuart (1895/1994): *O svobodi*. Ljubljana: Študentska organizacija Univerze.
- Maier, Hans, Rausch, Heinz in Denzer, Horst (1998): *Klasici političkog mišljenja*. Zagreb: Golden marketing.
- Morrow, John (1998): *History of political thought*. Hampshire & London: Macmillan press Ltd.
- O'Connor, Karen in Sabato, Larry J. (1996): *American Government*. Massachusetts: Allyn & Bacon.
- Smelser, Neil J., Baltes, Paul B. (2001): *International Encyclopedia of the Social&Behavioral Scienses*. Elsevier.
- Sruck, Vlado (1995): *Leksikon politike*. Maribor: Obzorja.

- Thorley, John (1998): *Atenska demokracija*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
- Tocqueville, Alexis de (1840/1996): *Demokracija v Ameriki I*. Ljubljana: Krt.
- Vreg, France (2000): *Politično komuniciranje in prepričevanje*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Seminarska naloga in diplomska dela:

- Babič, Gorazd (2004): *Klasični modeli demokracije – kritika in primerjava*, diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Maras Ivona in Štrkalj Janja (2005): *Totalitarizem in demokracija*, seminarska naloga. Ljubljana: Pravna fakulteta.
- Rebolj, Robert (2003): *Umetnost v totalitarnem in demokratičnem političnem sistemu na primeru glasbene skupine Laibach*, diplomska naloga. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Trtnik, Samo (2005): *(Ne)primernost demokracije in iskanje alternative*, diplomska naloga. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Članki, dostopni na internetu:

- Dadalos (2006): *Demokracija*, dostopno na: www.dadalos.org/kr/Demokratie/Demokratie/demokratie.htm (30.04.2006)

- Druyun, Darlen (2004): *Suggested E-Mail to DACs - Communications Regarding Programs*, dostopno na: <http://www.fas.org/sgp/news/2001/10/druyun.html> (30.06.2006)

- Juričan, Dobran (2005): *Ali totalitarizem in anarhija nujno pripeljeta do demokracije*, dostopno na: <http://www.radiostudent.si/projekti/demokracija/teksti/29totalitarizem.html> (28.02.2006)

- *Splošna deklaracija človekovih pravic*, sprejeta in razglašena z resolucijo generalne skupščine 217 A (III), 10. decembra 1948, dostopno na: <http://www.varuh-rs.si/index.php?id=102> (30.06.2006)

- Štefančič, Marcel (2001): *01 11 september 2001: 50 vprašanj išče odgovore, ki bi lahko spremenili svet-na bolje*, dostopno na: <http://www.mladina.si/tecdnik/200151/clanek/pr-questions/> (20. 01. 2006)

- Wikipedia (2006): *Ustava*, dostopno na: <http://si.wikipedia.org/wiki/ustava> (30.06.2006)

- Wikipedia (2006): *Teroristični napadi 11. septembra 2001*, dostopno na: http://sl.wikipedia.org/wiki/Teroristi%C4%8Dni_napadi_11._septembra (30.06.2006)